

Janusz Pfaff

Ochrona prawna nauczyciela
jako funkcjonariusza publicznego

Tarnowskie Góry 2021

JANUSZ PFAFF

**OCHRONA PRAWNA
NAUCZycIELA JAKO
FUNKCJONARIUSZA
PUBLICZNEGO**

Tarnowskie Góry 2021

Zredagowanie tekstu oraz projekt okładki – Janusz Pfaff

Wydawnictwo: Janusz Pfaff

januszpfaff@interia.pl

ISBN: 978-83-924610-0-5

Wydanie pierwsze, 2021

Klauzula autorska:

Publikacja jest bezpłatna. Autor zabrania sprzedawania jej w jakikolwiek sposób i czerpania z tego tytułu korzyści finansowych, majątkowych, osobistych lub innych. Można ją rozpowszechniać bezpłatnie w dowolnych ilościach w oryginalnej formie, zarówno w postaci elektronicznej (format pliku: pdf), jak i wydrukowanej (zalecany format papieru A4), tak w wersji kolorowej, jak i w odcieniach szarości. Upowszechnianie i cytowanie fragmentów publikacji może przebiegać wyłącznie zgodnie z przepisami prawa i z zachowaniem powszechnie przyjętych zasad poszanowania praw autorskich (zob.: *Ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Dz.U.RP, 1994, nr 24, poz. 83 oraz jej późniejsze zmiany).

Spis treści:

Wstęp	6.
Wprowadzenie. Zagadnienia wstępne dotyczące prawnej odpowiedzialności uczniów	8.
1. Podstawowe określenia prawne dziecka	8.
2. Podział dzieci według wieku, zdolności do czynności prawnych i odpowiedzialności karnej ..	9.
2.1. Dziecko poniżej 13 roku życia	9.
2.2. Dziecko w wieku 13–16 lat	9.
2.3. Dziecko w wieku 17 lat (nieletni)	10.
Rozdział I. Nauczyciel a funkcjonariusz publiczny	12.
1. Nauczyciel – zakres pojęcia w znaczeniu prawno-zawodowym	12.
2. Funkcjonariusz publiczny – legalna definicja w znaczeniu prawno-karnym	14.
Rozdział II. Podstawowe przepisy obejmujące nauczyciela ochroną prawną	16.
1. Statut Szkoły	16.
2. Karta Nauczyciela	18.
3. Kodeks karny (charakterystyka ogólna)	20.
Rozdział III. Antykorupcyjna ochrona prawna nauczyciela	22.
1. Sytuacje narażające nauczyciela na próbę przekupstwa lub wyłudzenia	22.
2. Ochrona prawna nauczyciela przed próbą przekupstwa	23.
3. Ochrona prawna nauczyciela będącego ofiarą wyłudzenia	25.
Rozdział IV. Ochrona prawna nauczyciela przed przemocą	28.
1. Przemoc psychiczna	28.
1.1. Objasnienia ogólne dotyczące przemocy psychicznej	28.
1.2. Podstawowe przepisy prawnej ochrony przed przemocą psychiczną	30.
2. Przemoc fizyczna	31.
2.1. Objasnienia ogólne dotyczące przemocy fizycznej	31.
2.2. Podstawowe przepisy prawnej ochrony przed przemocą fizyczną	32.
Rozdział V. Ochrona prawna czci i godności nauczyciela	35.
1. Podstawowe przepisy prawnej ochrony czci i godności nauczyciela	35.
1.1. Przepisy dotyczące każdego obywatela	35.
1.2. Przepisy dotyczące bezpośrednio funkcjonariusza publicznego	37.
2. Naruszenie nietykalności cielesnej nauczyciela	38.
3. Znieważenie osoby nauczyciela	39.
4. Zniesławienie – utrata czci i zaufania społecznego	40.
Zakończenie	44.
Aneksy	45.
Bibliografia	59.

Wstęp

W XXI w. w Polsce zauważalne jest powszechne zjawisko dużej wrażliwości społeczeństwa na prawa uczniów i prawa dziecka. Zjawisko to zasługuje na w pełni pozytywną ocenę. Niemniej jednak równolegle z nim zauważalna jest też niedostateczna świadomość opinii publicznej o prawach człowieka i obywatela, obwarowanych przepisami krajowymi i międzynarodowymi¹, co wynika z obserwacji oraz z analizy orzecznictwa sądowego. To negatywne zjawisko jest jaskrawo widoczne i częstokroć dotkliwie odczuwalne przez środowisko nauczycieli, których prawa te są coraz częściej naruszane. Ustawodawca wychodząc temu naprzeciw zapewnił nauczycielom dodatkową formę ochrony prawnej, taką samą, jaka przysługuje każdemu funkcjonariuszowi publicznemu. Stało się to w 2007 r. po publicznym ujawnieniu przypadku drastycznego w formie łamania ogółu praw (wolności, nietykalności cielesnej, czci i godności) przez uczniów jednej ze szkół w stosunku do ich nauczyciela.

Ponadto łatwo zauważyć, że także środowisko nauczycielskie na ogół posiada niewielką świadomość praw przysługujących nauczycielom, szczególnie zapewnionej im przez ustawodawcę ochrony prawnej obejmującej funkcjonariuszy publicznych². Z wielu źródeł stosunkowo powszechnie znanym jest stale narastające zjawisko bardzo nie stosownych zachowań uczniów w stosunku do ich nauczycieli, częstokroć popartych postawą roszczeniową ich rodziców³. Dlatego zasadnym jest przystąpienie do powszechnego edukowania społeczeństwa w tym zakresie. Niniejsza praca pretenduje do roli niewielkiego podręcznika adresowanego do każdego czytelnika, a w sposób szczególny do nauczycieli (także dyrektorów placówek edukacyjnych), uczniów i ich rodziców. Intencją autora jest upowszechnienie wiedzy o prawach nauczyciela, by poprzez wzrost powszechnej świadomości ich istnienia i skuteczności nastąpiła poprawa wzajemnych relacji, wzrost poczucia bezpieczeństwa oraz wzajemnego poszanowania i zaufania.

Praca ma charakter sprawozdawczy, nie opiera się na badaniach naukowych, ale przedstawia ujętą w tytule problematykę w kontekście przepisów prawnych pretendując do roli poradnika dla nauczycieli i dyrektorów szkół. Może też być wykorzystana w szkołach jako dodatkowy materiał dydaktyczno-wychowawczy. Niektóre zagadnienia zostały zilustrowane treściami pochodzącymi z orzeczeń sądowych. Opracowanie ma

¹ Są do przede wszystkim: *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 217 A (III) przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 r.; *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.* z późniejszymi zmianami, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U.RP), 1993, nr 61, poz. 284; *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 16 grudnia 1966 r.*, Dz.U.RP, 1977, nr 38, poz. 167; *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, podpisana w Nicei 7 XII 2000 r. oraz w Lizbonie 12 XII 2007 r., *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej*, 2010/C, 83/02.

² A. Radwan, *Nauczycieli przed agresją uczniów nie bronią ani przepisy, ani dyrektorzy*, *Gazeta Prawna*, artykuł opublikowano 12 IV 2012, https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/609492_nauczycieli-przed-agresja-uczniow-nie-bronia-ani-przepisy-ani-dyrektorzy.html (19 V 2019). Zdaniem podinspektor Grażyny Puchalskiej z Komendy Głównej Policji „część pedagogów obawia się, że narazi się na zarzut nieradzenia sobie z młodzieżą” i dlatego nie ubiegają się oni o ochronę prawną za pośrednictwem sądu.

³ Wiele na ten temat można przeczytać w pracy: *Zachowania przeciw nauczycielowi*, red. Z. Barciński, seria wydawnicza: *Interwencja wychowawcza w szkole*, Lublin 2013; por. też: A. Radwan, op. cit.

konstrukcję problemową i dzieli się na pięć rozdziałów poprzedzonych obszernym wprowadzeniem i uzupełnionych aneksami.

I rozdział zawiera podstawowe informacje wyjaśniające kim jest nauczyciel w znaczeniu prawnoprofesiowym oraz kto jest funkcjonariuszem publicznym i jakie posiada uprawnienia w zakresie nadzwyczajnej ochrony prawnej.

II rozdział zawiera ogólną charakterystykę podstawowych przepisów obejmujących nauczyciela ochroną prawną, począwszy od statutu szkoły, poprzez *Kartę Nauczyciela* po *Kodeks Karny*.

Rozdziały III–V poświęcone są prawnej ochronie nauczyciela jako funkcjonariusza publicznego, ale z podziałem na trzy odrębne konteksty: III rozdział dotyczy prawnej ochrony nauczyciela przed próbami nakłaniania go do działalności korupcyjnej, czyli łapówkarskiej, a także w przypadku, gdy nauczyciel staje się ofiarą wyłudzenia; IV rozdział obejmuje zagadnienia związane z prawną ochroną nauczyciela przed przemocą psychiczną i fizyczną, które rozpatrywane są oddzielnie w osobnych podrozdziałach; rozdział V tematycznie skoncentrowany jest wokół zagadnień związanych z prawną ochroną czci i godności nauczyciela, przede wszystkim znieważenia, zniesławienia i naruszenia prawa do nietykalności cielesnej (jest to bardziej rodzaj znieważenia aniżeli przemocy).

Ostatnią merytoryczną część pracy stanowią aneksy, podzielone na dwie części: I część zawiera przykłady orzecznictwa sądowego w sprawach dotyczących ochrony prawnej nauczyciela jako funkcjonariusza publicznego; II część zawiera przykłady wewnętrznych procedur postępowania w sytuacjach, gdy stwierdzono naruszenie praw nauczyciela objętych szczególną ochroną prawną, tzn. jako funkcjonariusza publicznego.

Praca uwzględnia aktualny stan prawny z dnia 5 VII 2019 r.

Wprowadzenie

Zagadnienia wstępne dotyczące prawnej odpowiedzialności uczniów

1. Podstawowe określenia prawne dziecka

Zawód nauczyciela w głównej mierze polega na pracy z uczniami, którzy większości są dziećmi, a częściowo także dorosłymi. Dlatego warto na początku niniejszych rozważań wyjaśnić status prawnej odpowiedzialności uczniów nie będących osobami dorosłymi. Według przepisów polskiego prawa każda osoba, która nie ukończyła 18 roku życia jest dzieckiem⁴. Dziecko może czynić wyłącznie to, na co mu pozwalają rodzice, gdyż z mocy prawa jest winne rodzicom bezwzględne posłuszeństwo⁵. Przy czym rodzice muszą sami wiedzieć, na które czyny mogą swoim dzieciom zezwolić, a na które nie, zwłaszcza, że to oni z mocy prawa (*Kodeks cywilny*, art. 426 i 427) ponoszą odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez swoje dzieci (ustawodawca nie uszczegółowił pojęcia „szkoda”, co oznacza, że nie ogranicza się ono jedynie do szkód materialnych czy finansowych, ale także moralnych)⁶. Rodzic zezwalający swojemu dziecku na czyny, których powinien mu zabronić, popełnia przestępstwo, które ma charakter rażący zwłaszcza wtedy, gdy nie tylko pozwala, ale nawet zachęca (podżega) albo wprost zmusza swoje dziecko do takich czynów⁷.

W polskim prawie funkcjonują cztery określenia, które łatwo pomylić, dlatego warto je w tej (wstępnej) części opracowania wyjaśnić. Są to: **małoletni**, **nieletni**, **młodociany** i **niepełnoletni**. **Małoletni** to osoba, która nie ukończyła 18 roku życia. Tym określeniem posługuje się *p r a w o c y w i l n e* w stosunku do dzieci, czyli osób niedorosłych. **Nieletni** to określenie stosowane w *p r a w i e k a r n y m* i oznaczające osobę, która w momencie dokonania czynu zabronionego nie miała ukończonego 17 roku życia. **Młodociany** to osoba dorosła, ale która w momencie popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła jeszcze 21 roku życia i w chwili orzekania sądu pierwszej instancji w sprawie tego czynu nie ukończyła 24 roku życia. Zatem określeniem tym są objęci także dorośli uczniowie szkół średnich. **Niepełnoletni** to zasadniczo synonim nieletniego, ale

⁴ Według ustawy z 6 I 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka „dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności”, *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 listopada 2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka*, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.RP), 2015, poz. 2086, art. 2, ust. 1; Według Konwencji Praw Dziecka „*„dziecko» oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność»*, *Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r.*, Dz.U.RP, 1991, nr 120, poz. 526, art. 1.

⁵ Reguluje to wiele przepisów, ale przede wszystkim Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy w jego aktualnym brzmieniu, w którym ustawodawca postanowił m.in., że „*Dziecko pozostające pod władzą rodzicielską winno rodzicom posłuszeństwo, a w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra*”, *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 marca 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz.U.RP, 2017, poz. 682, art. 95, § 2.

⁶ *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks cywilny*, Dz.U.RP, 2019, poz. 1145 (dalej: *Kodeks cywilny*), art. 426–427.

⁷ *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej z 20 lipca 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks karny*, Dz.U.RP, 2018, poz. 1600 (dalej: *KK*), art. 18.

stosowane raczej w języku pozaprawnym, w znaczeniu – osoba, która nie jest pełnoletnia, czyli nie jest dorosła, a zatem każdy, kto nie ukończył 18 roku życia, czyli dziecko.

2. Podział dzieci według wieku, zdolności do czynności prawnych i odpowiedzialności karnej

Dzieckiem jest osoba, która nie ukończyła 18 roku życia. Jednak pod względem zdolności do czynności prawnych i odpowiedzialności karnej okres dzieciństwa dzieli się na 3 odrębne podokresy:

2.1. Dziecko poniżej 13 roku życia

Do ukończenia 13 roku życia dziecko nie posiada zdolności do czynności prawnych i jest całkowicie ubezwłasnowolnione podlegając władzy rodzicielskiej względnie władzy opiekunów prawnych ustanowionych przez sąd. Dziecko takie nie ponosi odpowiedzialności karnej za swoje czyny, ale odpowiedzialność cywilną. Z tego właśnie względu nie stosuje się wobec takich nieletnich określenia „czyn zabroniony” ale „czyn niedozwolony”. Oznacza to, że dziecko ma prawo jedynie do tego, na co mu pozwolą rodzice. Dlatego w sytuacji, gdy uczeń, który nie ukończył 13 roku życia popełnia czyn niedozwolony, a zwłaszcza gdy ten czyn godzi w dobro osobiste nauczyciela określone w kodeksie karnym jako dobro osobiste funkcjonariusza publicznego, albo gdy godzi w dobro szkoły określone w jej statucie, tj. w części poświęconej obowiązkowi ucznia, wówczas bardzo istotnym jest zbadanie, czy uczeń ten na dokonany przez niego czyn niedozwolony miał zgodę rodziców; czy uczeń dokonując tegoż czynu kierował się przekonaniem, iż jest on dozwolony. Szukanie odpowiedzi na to pytanie wykracza poza kompetencje szkoły i należy powierzyć sądowi, od orzeczenia którego zależeć będzie, czy sprawa ta kwalifikuje się do wniesienia przez szkołę pozwu do sądu w oparciu o kodeks karny. Mimo to szkoła ma nie tylko prawo, ale i wynikający z innych przepisów obowiązek nałożenia na tegoż ucznia kary przewidzianej w Statucie. Pamiętać jednak należy, że kary nakładane przez szkołę są karami wychowawczymi i powinny być współmierne do popełnionego czynu. Kara zbyt łagodna skutkuje demoralizująco na całą społeczność uczniowską, a kara zbyt wysoka zostanie powszechnie oceniona jako niesprawiedliwa i naruszająca inne prawa.

Niezależnie od tego, czy zostały przez danego ucznia naruszone prawa osobiste nauczyciela (czyli *de facto* prawa funkcjonariusza publicznego), czy też nie, to jednak gdy uczeń popełniając czyn niedozwolony spowoduje w ten sposób powstanie szkody materialnej, wówczas rodzice mają obowiązek jej bezzwłocznego naprawienia, co reguluje *Kodeks cywilny*⁸.

2.2. Dziecko w wieku 13–16 lat

Dziecko, które ukończy 13 rok życia (czyli od dnia jego 13 urodzin), a nie ukończy 17 roku życia (czyli najpóźniej w przeddzień jego 17 urodzin) posiada niepełną zdolność do czynności prawnych (nie mylić ze zdolnością prawną, którą posiada każdy człowiek od chwili narodzenia). Oznacza to, że ponosi ono odpowiedzialność karną za popełnione czyny nazywane wówczas już nie czynami niedozwolonymi, ale czynami zabronionymi. Zatem uczniowie na ogół nabywają nie-

⁸ *Kodeks cywilny*, art. 427: „Kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę [...]”.

pełnej zdolności do czynności prawnych uczęszczając do klasy 6 szkoły podstawowej (ale bierze się pod uwagę nie rocznik, lecz dokładną datę dzienną urodzenia). Czyny takich osób rozpatruje już nie szkoła, ale sąd w kontekście przepisów *Kodeksu karnego*. Jeśli uczeń naruszy dobro osobiste nauczyciela, wówczas czyn ten będzie rozpatrywany w oparciu o *Kodeks karny*, a sprawa taka toczyć się będzie z powództwa publicznego, czyli w oparciu o art. 63 *Karty Nauczyciela*. Jeżeli skutkiem czynu zabronionego przez takiego ucznia będzie czyjaś szkoda materialna, np. szkoły, nauczyciela, innego ucznia, innego pracownika szkoły, bez znamion naruszenia dóbr osobistych osoby poszkodowanej, wówczas odpowiedzialność za taki czyn ponoszą rodzice tego ucznia, którzy mocą prawa (*Kodeks cywilny*) zobligowani są do naprawienia tej szkody lub do pokrycia kosztów związanych z jej naprawą. W razie odmowy rodziców, wówczas należy sprawę skierować do sądu celem jej rozpatrzenia w kontekście przepisów *Kodeksu cywilnego*. Przykładem takiego czynu jest zniszczenie przez ucznia mienia szkoły będącego jej wyposażeniem (sprzęt elektroniczny, meble, przyrządy, pomoce dydaktyczne, akcesoria łazienki lub szatni itp.) albo elementem konstrukcyjnym (rozbita szyba, uszkodzona lamperia, podłoga poplamiona atramentem, uszkodzone drzwi itp.).

W przypadku ucznia w wieku 13–16 lat, który naruszył dobra osobiste nauczyciela, sąd może nałożyć karę ograniczenia wolności, np. w formie nieodpłatnej pracy społecznej (z reguły sąd orzeka karę 20 godzin takiej pracy miesięcznie przez okres co najmniej kilku miesięcy) lub poprzez osadzenie w zakładzie poprawczym albo w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, bądź w innym tego rodzaju ośrodku, jak również poprzez zastosowanie nadzoru kuratora i in. (np. przekazanie ucznia do rodziny zastępczej). W skrajnych przypadkach sądy orzekają dodatkowo karę grzywny i zobowiązują sprawcę do wypłacenia poszkodowanemu nauczycielowi nawiazki, co w praktyce stanowi obciążenie finansowe opiekunów prawnych ukaranego w ten sposób ucznia. Z tego względu sądy najczęściej orzekają karę ograniczenia wolności dziecka, kierując się jej wychowawczym oddziaływaniem na to dziecko (kara finansowa takim oddziaływaniem nie skutkuje).

2.3. Dziecko w wieku 17 lat (nieletni)

Dziecko od chwili ukończenia 17 roku życia i przed ukończeniem 18 roku życia posiada pełną odpowiedzialność karną mimo, że nie posiada jeszcze pełnej zdolności do czynności prawnych. Innymi słowy – chociaż jeszcze nie jest osobą dorosłą i podlega władzy rodziców, to jednak ponosi już odpowiedzialność karną taką samą, jak osoby dorosłe. Sądy jednak wobec 17-letnich sprawców czynów zabronionych uwzględniają wszystkie czynniki, tzn. czy osoba taka utrzymuje się sama, czy też jest na utrzymaniu innych osób. Odnosi się to do kwestii kar grzywny i nawiazki. Jednak osoby takie sąd może skazać już nie tylko na karę ograniczenia wolności, ale także na karę pozbawienia wolności, czyli nie w zakładzie poprawczym, ale w zakładzie karnym.

Od chwili ukończenia 18 roku życia każda osoba z punktu widzenia prawa przestaje być dzieckiem, a staje się dorosłym. Nauczyciel w bieżącej pracy zawodowej ma kontakt z dorosłymi uczniami uczęszczającymi do 4 klasy szkoły średniej i starszymi (absolwenci liceum zazwyczaj mają po 19 lat, a technikum – 20 lat). Uczniowie tacy posiadają pełną zdolność do czynności prawnych, co oznacza, że nie są w sądzie reprezentowani przez rodziców, gdyż nie podlegają niczyjej opiece prawnej.

* * *

Reasumując:

- dzieci przed ukończeniem 13 roku życia nie można zaskarżać do sądu za ich czyny, ale ich rodziców, którzy ponoszą odpowiedzialność prawną za ich czyny;
- dzieci od dnia ukończenia 13 roku życia do ostatniego dnia przed ukończeniem 17 roku życia posiadają niepełną zdolność do czynności prawnych i można zaskarżać je w sądzie z powołaniem się na przepisy *Kodeksu karnego* i *Kodeksu cywilnego*; sąd rozpatruje sprawy ich dotyczące w oparciu o *kodeks postępowania w sprawach nieletnich*;
- dzieci od dnia ukończenia 17 roku życia do ostatniego dnia przed ukończeniem 18 roku życia ponoszą odpowiedzialność karną taką, jak osoba dorosła, czyli jak taka, która ukończyła 18 rok życia, a to oznacza, że nie podlegają już *kodeksowi postępowania w sprawach nieletnich* ale ich sprawami może zajmować się prokuratura mimo, że wciąż jeszcze nie posiadają pełnej zdolności do czynności prawnych;
- uczeń od dnia, w którym ukończył 18 rok życia posiada pełną zdolność do czynności prawnych i za swoje czyny odpowiada tak, jak każdy inny dorosły (bo i uczniem jest już jedynie z własnej woli, a nie jak do tej pory z mocy prawa o obowiązku szkolnym).

Rozdział I

Nauczyciel a funkcjonariusz publiczny

1. Nauczyciel – zakres pojęcia w znaczeniu prawnozawodowym

W *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* znajduje się szereg zapisów prawnych zapewniających ochronę prawną obywatelom państwa polskiego, nie wyszczególniając jednak w ogóle zawodu nauczyciela⁹. Niemniej jednak jednym z istotnych przepisów w niej zawartych, na który warto tu zwrócić uwagę, jest art. 30, którego treść – z uwagi na definicję funkcjonariusza publicznego, o której będzie mowa w dalszej części opracowania – w sposób szczególny odnosi się do takich właśnie osób, jak nauczyciel. Ten przepis prawny ma charakter obligatoryjny dla dyrektorów szkół i innych placówek zatrudniających nauczycieli. Brzmi on następująco: „*Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych*”¹⁰. Oznacza to, że władze publiczne zobowiązane są zapewnić ochronę tych praw każdemu obywatelowi. Dzieje się to poprzez ustanowienie przez ustawodawcę stosownych przepisów prawnych oraz poprzez ich wykonywanie za pośrednictwem licznych urzędów i instytucji administracji publicznej oraz za pomocą organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Również na uwagę zasługuje tu art. 47 *Konstytucji RP* zapewniający, iż „*Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym*”¹¹. Słowo „każdy” odnosi się do każdego obywatela, niezależnie od różnic międzyludzkich, w tym także bez względu na jego status zawodowy. Innymi słowy, nauczyciel oraz funkcjonariusz publiczny również posiadają to prawo i nie można im tego prawa w żaden sposób ograniczać za wyjątkiem wyroku sądu. Nauczycielowi i funkcjonariuszowi publicznemu nikt nie ma prawa ograniczać tego prawa, co wcale nie oznacza, jakoby nie można było tego prawa dodatkowo wzmocnić obostrzając prawną jego ochronę. Wprost przeciwnie, właśnie ze względu na posiadany status zawodowy naruszanie tego prawa w stosunku do funkcjonariusza publicznego podlega ostrzejszym sankcjom karnym, aniżeli wobec każdego innego obywatela państwa¹².

Nauczyciel to określenie bardzo pojemne, posiadające wiele definicji, ale w niniejszej pracy dotyczy ono osób, którym to określenie przysługuje na mocy *Karty Nauczyciela*, czyli ustawy określającej zakres praw, obowiązków, przywilejów i odpowiedzialności prawnej wynikającej z wykonywania tego zawodu.

Według rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 27 IV 2010 r. *zawód*, to „*zbiór zadań (zespół czynności) wyodrębnionych w wyniku społecznego podziału pracy, wykonywanych stale lub z niewielkimi zmianami przez poszczególne osoby i wymagających odpowiednich kwalifikacji (wiedzy i umiejętności) zdobytych w wyniku kształcenia lub praktyki. Wykonywanie zawodu stanowi źródło dochodów*” i może dzie-

⁹ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Dz.U.RP, 1997, nr 78, poz. 483.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Zostanie to obszernie objaśnione w dalszej części niniejszego opracowania.

lić się na różne specjalności. Rozporządzenie to obejmuje listę nazw zawodów, zawierającą bogaty katalog różnych specjalności nauczycielskich¹³.

Podstawowym aktem prawnym regulującym ów „zbiór zadań” nauczyciela, ale także zasady i warunki pracy nauczyciela jest *Karta Nauczyciela*¹⁴, a także *ustawa o systemie oświaty* z 7 IX 1991 r. z jej późniejszymi zmianami¹⁵. Określenie „nauczyciel” w myśl *Karty Nauczyciela* obejmuje bardzo szeroki wachlarz osób. Ograniczmy się do podania ich głównych grup¹⁶:

- nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w publicznych i niepublicznych (tzw. prywatnych):
 - przedszkolach oraz w placówkach prowadzących inne formy wychowania przedszkolnego, w szkołach, a także w placówkach doskonalenia nauczycieli,
 - zakładach poprawczych oraz schroniskach dla nieletnich,
 - publicznych kolegiach pracowników służb społecznych;
- nauczyciele mianowani lub dyplomowani zatrudnieni na stanowiskach, na których wymagane są kwalifikacje pedagogiczne, czyli w:
 - urzędach organów administracji rządowej,
 - kuratoriach oświaty,
 - specjalistycznych jednostkach nadzoru,
 - Centralnej Komisji Egzaminacyjnej oraz okręgowych komisjach egzaminacyjnych,
 - organach sprawujących nadzór pedagogiczny nad zakładami poprawczymi, schroniskami dla nieletnich oraz szkołami przy zakładach karnych,
- nauczyciele zatrudnieni w publicznych szkołach i szkolnych punktach konsultacyjnych przy przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzędach konsularnych i przedstawicielstwach wojskowych Rzeczypospolitej Polskiej;
- nauczyciele szkół za granicą;
- nauczyciele urlopowani;
- pracownicy pełniący funkcję instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz kierowników praktycznej nauki zawodu, posiadający kwalifikacje określone dla nauczycieli praktycznej nauki zawodu oraz wykonujący pracę dydaktyczną i wychowawczą w wymiarze przewidzianym dla tych nauczycieli;
- pracownicy zatrudnieni w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach wychowawców, pedagogów oraz na stanowiskach kierowniczych, posiadający wymagane kwalifikacje i wykonujący pracę dydaktyczną i wychowawczą co najmniej w połowie obowiązującego ich czasu pracy.

¹³ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz jej stosowania, Dz.U.RP, 2010, nr 82, poz. 537; Szerzej o statusie zawodowym nauczyciela zob. S. Sławiński, *Status zawodowy nauczyciela. Analiza prawna*, Warszawa 2012, s. 10–65.

¹⁴ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. *Karta Nauczyciela*, Dz.U.RP, 1982, nr 3, poz. 19 (dalej: *Karta Nauczyciela*). Tekst ujednolicony ogłoszony na mocy *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Karta Nauczyciela*, Dz.U.RP, 2018, poz. 967.

¹⁵ *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty*, Dz.U.RP, 2019, poz. 1481.

¹⁶ *Karta Nauczyciela*, art. 1.

2. Funkcjonariusz publiczny – legalna definicja w znaczeniu prawnokarnym

Funkcjonariusz publiczny to pojęcie bardzo trudne do określenia. W języku potocznym oraz w potocznym rozumieniu popełnia się nieraz wiele błędów interpretacyjnych, a to dlatego, że nie istnieje klasyczna (encyklopedyczna) definicja tego określenia jako uznana przez prawo. Jedyna legalna definicja jest zawarta w *Kodeksie karnym* – art. 115, §13, która sprowadzona jest do wykazu (katalogu) osób podlegających pod to określenie¹⁷.

Prawnik Roman Góral zwraca uwagę, że „Określona w §13 definicja funkcjonariusza publicznego jest definicją zakresową, pełną. Nie mieszczą się w tym pojęciu osoby nie należące do grup wymienionych w tym przepisie”, nawet mimo, że na podstawie innych przepisów korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych¹⁸. Zatem nauczyciel nie mieści się w pojęciu funkcjonariusza publicznego, a wyłącznie – na podstawie art. 63 *Karty Nauczyciela* – posiada prawo do ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszowi publicznemu, co w praktyce jest dla nauczyciela stanem korzystniejszym, aniżeli gdyby istotnie był *stricto* funkcjonariuszem publicznym.

Funkcjonariuszowi publicznemu przysługuje nadzwyczajna ochrona prawna i wynikająca z niej ochrona prawno-karna, ale również podlega on nadzwyczajnej odpowiedzialności prawnej i wynikającej z niej odpowiedzialności prawno-karnej. Dla nauczyciela, który *de facto* i *de iure* nie jest funkcjonariuszem publicznym oznacza to, że nie ponosi on nadzwyczajnej odpowiedzialności prawnej czy prawno-karnej jak każdy funkcjonariusz publiczny, lecz „zwykłą”, jak każdy obywatel, obostrzoną przepisami dotyczącymi odpowiedzialności dyscyplinarnej, które reguluje *Karta Nauczyciela* (art. 75–85). Jednak nauczyciel jest jedną z tych osób, które ze względu na wykonywany zawód podlegają specjalnej ochronie prawnej, takiej samej, jaka przysługuje funkcjonariuszowi publicznemu. Oznacza to, że podczas popełniania przestępstwa przeciwko nauczycielowi jest on traktowany tak, jak gdyby był funkcjonariuszem publicznym. Trzeba jednak podkreślić, że chociaż nauczyciel nie jest *stricto* funkcjonariuszem publicznym, jest osobą pełniącą funkcję publiczną, a ściślej – pełni zadania funkcyjnego.

¹⁷ KK, art. 115, §13 – definicja legalna określenia „funkcjonariusz publiczny”:
„Funkcjonariuszem publicznym jest:

- 1) Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) poseł, senator, radny;
- 2a) poseł do Parlamentu Europejskiego;
- 3) sędzia, ławnik, prokurator, funkcjonariusz finansowego organu postępowania przygotowawczego lub organu nadzrędnego nad finansowym organem postępowania przygotowawczego, notariusz, komornik, kurator sądowy, syndyk, nadzorca sądowy i zarządca, osoba orzekająca w organach dyscyplinarnych działających na podstawie ustawy;
- 4) osoba będąca pracownikiem administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba w zakresie, w którym uprawniona jest do wydawania decyzji administracyjnych;
- 5) osoba będąca pracownikiem organu kontroli państwowej lub organu kontroli samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe;
- 6) osoba zajmująca kierownicze stanowisko winnej instytucji państwowej;
- 7) funkcjonariusz organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego albo funkcjonariusz Służby Więziennej;
- 8) osoba pełniąca czynną służbę wojskową, z wyjątkiem terytorialnej służby wojskowej pełnionej dyspozycyjnie;
- 9) pracownik międzynarodowego trybunału karnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe”.

¹⁸ R. Góral, *Kodeks Karny. Praktyczny komentarz. Stan prawny na 1 marca 2007 r.*, Warszawa 2007, s. 226.

sza publicznego¹⁹. W tym miejscu warto przytoczyć fragment wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 21 IV 2016 r., w którym stwierdzono, iż „Funkcja publiczna to funkcja związana z uprawnieniami i obowiązkami w zakresie realizacji zadań o znaczeniu publicznym, a zadaniem takim jest m.in. realizowanie konstytucyjnego prawa do wykształcenia w ramach pracy wykonywanej przez nauczycieli szkolnych, co pozwala ich kwalifikować jako osoby pełniące funkcje publiczne. Nauczyciel, zgodnie z art. 3 pkt 9 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty [...], jest pracownikiem pedagogicznym szkoły, placówki oraz zakładu kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli i korzysta – na mocy art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela [...] – podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych na zasadach określonych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny [...]. Przyjąć zatem należy, że nauczyciel jest osobą pełniącą funkcję publiczną – jest on osobą zatrudnioną w jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, która nie wykonuje czynności usługowych, lecz zadania publiczne. Z pewnością nauczyciel uczący w szkole publicznej, czy przedszkolu publicznym i realizujący podstawowy cel szkolnictwa publicznego, wynikający z Konstytucji RP i ustawy o systemie oświaty pełni zadania funkcjonariusza publicznego. W tym miejscu Sąd zauważa, że w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 marca 2006 r., sygn. akt K 17/05 (OTK-A 2006, nr 3, poz. 30), Trybunał wskazał w nim, że pojęcie «osoba publiczna» nie jest równoznaczne z pojęciem «osoba pełniąca funkcje publiczne», o którym mowa w art. 5 ust. 2 ustawy o dostępie do informacji publicznej, wskazującym na ograniczenia w dostępie do informacji publicznej»²⁰.

Ochrona prawna i ochrona prawno-karna nie są pojęciami tożsamymi, gdyż zachodzi między nimi stosunek zawierania (ochrona prawno-karna jest częścią ochrony prawnej). Ale ze względu na to, że nadzwyczajna ochrona przysługująca funkcjonariuszowi publicznemu ma swoje źródło w prawie karnym, obydwa określenia w zasadzie są tożsame. Znaczy to, że jeśli jest mowa o ochronie prawnej funkcjonariusza publicznego to chodzi wprost o ochronę prawno-karną²¹. Regulacje w tym zakresie zawiera *Kodeks karny*, co zostanie objaśnione w następnym rozdziale niniejszego opracowania.

¹⁹ Por. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 8 VII 2015 r., sygn. I OSK 1530/14. „Pojęcie «osoby pełniącej funkcję publiczną» ma na gruncie ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 782) autonomiczne i szersze znaczenie, niż w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (tekst jedn. Dz. U. z 2006 r. Nr 216, poz. 1584 ze zm.) czy w art. 115 § 13 i 19 Kodeksu karnego. Użyte w art. 5 ust. 2 ustawy o dostępie do informacji publicznej pojęcie «osoby pełniącej funkcję publiczną» obejmuje każdą osobę, która ma wpływ na kształtowanie spraw publicznych w rozumieniu art. 1 ust. 1 tej ustawy, tj. na sferę publiczną”; R. Góral, op. cit., s. 233–234. Pojęcie osoby pełniącej funkcję publiczną odnosi się do spraw dotyczących przestępstwa korupcji. „W piśmiennictwie i orzecznictwie utrwalil się pogląd, że podmiotem przestępstwa łapownictwa biernego może być zarówno funkcjonariusz publiczny, jak i inna osoba pełniąca funkcję publiczną. [...] Funkcja publiczna jest związana z zakresem działania władz publicznych. [...] osobą pełniącą funkcję publiczną jest funkcjonariusz publiczny, członek organu samorządowego oraz osoba zatrudniona w jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi”.

²⁰ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 21 IV 2019 r., sygn. II SA/Po 158/16.

²¹ Por. A. Molińska, *Kontrowersje wokół pojęcia funkcjonariusza publicznego w polskim prawie karnym*, „Państwo i Prawo”, 2010, nr 10, s. 75.

Rozdział II

Podstawowe przepisy obejmujące nauczyciela ochroną prawną

1. Statut Szkoły

Większość nauczycieli to pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w szkołach i przedszkolach. Podstawowym aktem prawnym i zarazem pierwszym w kolejności podczas rozpatrywania sytuacji spornych jest Statut danej szkoły. Dokument ten zawiera informacje o uprawnieniach, jakie przysługują nauczycielowi, a za naruszenie których sprawca powinien ponieść ustalone konsekwencje. Przykładem jest *Statut Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 13 w Tarnowskich Górach*²². W §78 zatytułowanym: *Obowiązki ucznia*, znajdują się m.in. stwierdzenia:

- „Uczeń ma podporządkować się poleceniom nauczycieli i innych pracowników Szkoły”;
- „Uczeń ma przestrzegać zasad dobrego zachowania, zasad kultury słowa i poszanowania godności innych”, szczególnie wobec nauczyciela;
- „Uczniowi zabrania się zachowań agresywnych skierowanych w szczególności do innych osób przebywających na terenie Szkoły”, szczególnie w odniesieniu do nauczyciela²³.

Za te i inne przewinienia uczeń podlega karze. Wykaz rodzajów kar zawiera §85 *Statutu*:

- „upomnienie nauczyciela lub wychowawcy,
- nagana wychowawcy i pisemne powiadomienie Rodziców,
- upomnienie dyrektora Szkoły,
- nagana dyrektora Szkoły i pisemne powiadomienie Rodziców,
- zawieszenie prawa do pełnienia funkcji w organach Szkoły i do reprezentowania Szkoły na zewnątrz (zawody, konkursy, olimpiady, występy itp.),
- zawieszenie prawa do udziału w wyjazdach krajowych i zagranicznych, imprezach lub innych uroczystościach organizowanych przez Szkołę,
- dyscyplinarne przeniesienie ucznia do równoległego oddziału w obrębie tej samej Szkoły,
- W przypadkach szczególnych Szkoła może złożyć wniosek do Śląskiego Kuratora Oświaty o karne przeniesienie ucznia do innej szkoły. Przy czym Rada Pedagogiczna może podjąć decyzję o skierowaniu wniosku o przeniesienie ucznia do innej szkoły, m.in. w przypadku:

„1) udowodnionego przestępstwa np. kradzieży, posiadania lub handlu narkotykami lub innymi środkami odurzającymi, udziału w rozboju, wymuszeniu,

2) rażącego naruszenia zasad współżycia społecznego, gdy wykroczenie godzi w zdrowie psychiczne lub fizyczne, życie lub dobro innego człowieka,

3) udowodnionych aktów wandalizmu, narażających Szkołę na znaczne straty finansowe,

²² *Statut Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 13 w Tarnowskich Górach*, dostępny w sekretariacie i w bibliotece szkoły oraz na stronie internetowej szkoły: <https://sp13.tgory.pl/wp-content/uploads/2021/02/Statut.pdf> (3 XI 2021).

²³ Ibidem, §78, ust. 5–7.

4) wielokrotnego lub rażącego naruszenia obowiązków uczniowskich w tym w okresie kształcenia na odległość, jeśli uczeń otrzymywał wcześniej inne kary, a stosowane wobec niego metody wychowawcze zostały wyczerpane i nie przyniosły oczekiwanych rezultatów,

5) nieuczęszczania do Szkoły w sposób ciągły więcej niż przez 150 godzin lekcyjnych nieusprawiedliwionych lub nieusprawiedliwiony brak kontaktu w okresie kształcenia na odległość.

6) spożywania lub handlu alkoholem, narkotykami lub innymi środkami odurzającymi oraz przebywania pod ich wpływem na terenie Szkoły lub w czasie imprez szkolnych²⁴.

Uzupełnieniem tych przepisów jest §90 *Statutu*, w którym na szczególną uwagę zasługują dwa stwierdzenia, iż:

- Nauczyciele mają prawo do „szacunku ze strony wszystkich osób, rodziców, uczniów oraz innych pracowników Szkoły”²⁵;
- „Nauczyciel, podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych korzysta z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych”²⁶.

Statut każdej szkoły może mieć nieco inne ustalenia w kwestii ochrony prawnej nauczyciela przed niewłaściwym względem jego osoby zachowaniem uczniów, rodziców i innych osób. Nie wszystkie jednak muszą być odnotowane w statucie. Zasadniczo w statucie szkoły przepisy ochrony prawnej nauczyciela powinny być ograniczone do tych, które dotyczą sytuacji, jakie można rozpatrzeć i rozwiązać na poziomie wewnątrzszkolnym. Pozostałe przepisy ochrony prawnej, którymi każdy nauczyciel jest objęty, są i tak niezależnie od treści statutu danej placówki, w której jest zatrudniony. Ostatnie zacytowane wyżej stwierdzenie pochodzące ze Statutu jednej ze szkół *de facto* jest niepełnym cytatem innego, o wiele ważniejszego aktu prawnego, tj. z *Karty Nauczyciela*.

Pamiętać też należy, że każdy statut jest jedynie aktem normatywnym pełniącym rolę nadrzędną w stosunku do pozostałych aktów prawa wewnętrznego danej placówki, organizacji czy instytucji. Samo jego istnienie nie wystarcza. Statut jest tym dokumentem, który wyznacza ramy pozostałych aktów prawa wewnętrznego, zwłaszcza dokumentów o charakterze wykonawczym, w szczególności regulaminów i procedur, uchwalanych przez radę pedagogiczną w formie uchwał i wprowadzanych w życie mocą zarządzeń dyrektora. Przykładami są: ogólny regulamin szkoły, regulamin zachowania podczas lekcji, regulamin korzystania ze pomieszczenia świetlicy szkolnej, sali gimnastycznej, boiska, pracowni komputerowej, toalety, szatni itp.; procedura ustalania rodzaju i wysokości kary, procedura postępowania z uczniem łamiącym dany regulamin, procedura postępowania na wypadek naruszenia dobra osobistego nauczyciela, procedura postępowania w sprawach dotyczących kontaktowania się z rodzicami, procedura dotycząca notatek służbowych (raportów, informacji, meldunków, doniesień) itp. Dokumenty tego rodzaju są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania placówki i winne być sporządzone językiem prawniczym (a nie potocznym czy literackim), gdyż są dokumentami prawa wewnętrznego. Ostatnia z wymienionych uwag odnosi się szczególnie do formułowania zdań w sensie logicznym i definiowania²⁷. Podczas stosowania określeń wymagających ich zdefiniowania należy w pierwszej kolejności sprawdzić istnienie definicji

²⁴ Ibidem, §85, ust. 2.

²⁵ Ibidem, §90, ust. 1, p. 1.

²⁶ Ibidem, §90, ust. 2. Jest to zapis wymagający doprecyzowania, gdyż nie określa on, o jaką ochronę w tym przypadku chodzi, tzn. prawną czy osobistą.

²⁷ Godna polecenia jako podręcznik i poradnik jest wielokrotnie wydawana w Polsce od 1998 r. praca: Z. Zieliński, *Logika praktyczna*, Warszawa 2019 (wyd. 26).

legalnych, czyli takich, które już zostały wprowadzone do przepisów prawa. Definicje legalne posiadają m.in. określenia „nauczyciel” i „funkcjonariusz publiczny”²⁸.

2. Karta Nauczyciela

Nauczyciel podlega specyficznej odpowiedzialności prawnej z tytułu wykonywanego zawodu, co regulują odrębne przepisy dotyczące tego zawodu oraz przepisy ogólne, takie jak *Kodeks karny*. Tematem rozważań niniejszej pracy jest jednak nie odpowiedzialność, ale wyłącznie ochrona prawna nauczyciela. Jak już zostało wcześniej wyjaśnione, nauczyciel nie jest funkcjonariuszem publicznym, niemniej jednak posiada niepełny status funkcjonariusza publicznego, bo jedynie w zakresie ochrony prawnej takiej samej, jaką posiadają funkcjonariusze publiczni. Stało się to mocą ustawy z 11 IV 2007 r. *o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw*²⁹. Dzięki tej zmianie wprowadzono do *Karty Nauczyciela* artykuł 63, składający się z dwóch ustępów, a który w całości posiada następujące brzmienie:

Art. 63:

„1. Nauczyciel, podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, korzysta z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych na zasadach określonych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny* (Dz.U. z 2017 r. poz. 2204 oraz z 2018 r. poz. 20, 305 i 663).

2. Organ prowadzący szkołę i dyrektor szkoły są obowiązani z urzędu występować w obronie nauczyciela, gdy ustalone dla nauczyciela uprawnienia zostaną naruszone”³⁰.

W ten sposób z dniem 24 V 2007 r. każdy nauczyciel został objęty ochroną prawną taką, jak gdyby był funkcjonariuszem publicznym. Powyższy przepis wymaga kilku objaśnień.

Wymienionym w cytowanym wyżej artykule *Karty Nauczyciela* organem prowadzącym szkołę oczywiście (aczkolwiek nie do końca słusznie) nie jest kurator oświaty, ale najwyższy organ władzy samorządowej administracji publicznej, czyli danej jednostki samorządu terytorialnego, zależnie od rodzaju szkoły, np. w przypadku przedszkoli i szkół podstawowych organem prowadzącym jest wójt względnie burmistrz miasta albo prezydent miasta, dla szkół średnich organem prowadzącym jest zarząd powiatu, a w niektórych przypadkach jest to zarząd województwa, co reguluje art. 29 ustawy zatytułowanej *Prawo oświatowe*³¹.

Dyrektor jednego z wydziałów Kuratorium Oświaty w Lublinie, Jan Kozioł, wyjaśnił jak w skróconej formie powinna wyglądać procedura postępowania dyrektora, iż „Nauczyciele wszystkie akty agresji zgłaszają dyrektorowi szkoły, a ten zgodnie z przepisami powinien powiadomić organ prowadzący. Dopiero gmina może zawiadomić policję”³². Wiele szkół opracowuje własne procedury postępowania. Jedną z nich znajduje się w aneksie niniejszego opracowania. Wartym polecenia jest także zarządzenie dyrektora Technikum Kształcenia Zawodowego nr 1 w Sochaczewie z 30 I 2017 r. w sprawie

²⁸ Zostanie to wyjaśnione w dalszej części pracy.

²⁹ *Ustawa o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, Dz.U.RP, nr 80, poz. 542.

³⁰ *Karta Nauczyciela*, art. 63.

³¹ *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*, Dz.U.RP, 2017, poz. 59; Por. też J. Jagielski, *Status prawny dyrektora szkoły (ekspertyza prawna)*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, brmw, s. 24, <http://www.edukacja.powiatbrzeski.pl/files/files/status%20prawny%20dyrektora%20szkoy.pdf> (27 IV 2019).

³² A. Radwan, op. cit.

przyjęcia procedur postępowania w sytuacjach zagrożenia, którego załączniki zawierają aż 23 odrębne procedury postępowania nauczycieli i dyrektora szkoły w przypadku sytuacji o konkretnym charakterze, w tym m.in.: Procedura postępowania w przypadku uzyskania informacji o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu na terenie szkoły; Procedura postępowania w przypadku ujawnienia przestępstwa ściganego na wniosek pokrzywdzonego na terenie szkoły; Procedura postępowania w przypadku agresywnego zachowania ucznia na lekcji, stwarzającego zagrożenie dla bezpieczeństwa i zdrowia własnego oraz innych; Procedura postępowania w przypadku naruszenia godności pracownika szkoły przez ucznia; Procedura postępowania wobec ucznia, który stosuje agresję słowną (wulgaryzmy); Procedura postępowania w przypadku naruszenia uprawnień nauczyciela przez ucznia, rodzica, opiekuna prawnego lub innych osób; Procedura postępowania wobec ucznia, którego zachowanie uniemożliwia prowadzenie lekcji; Procedura postępowania wobec ucznia, w przypadku dokonania fałszerstwa przez ucznia; Procedura postępowania w przypadku ucznia uchylającego się od wypełniania obowiązku szkolnego; oraz Procedura usprawiedliwiania nieobecności szkolnych oraz procedury postępowania w przypadku wysokiej absencji ucznia; Procedura dotycząca warunków korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych na terenie szkoły; Procedura zastosowania wobec ucznia „Nagany Wychowawcy Klasy”, „Nagany Dyrektora Szkoły” oraz skreślenia ucznia z listy uczniów szkoły³³.

Z powyższego wynika jednoznacznie, że dyrektorzy szkół i innych placówek zatrudniających nauczycieli z urzędu zobowiązani są do podejmowania aktywnych działań mających na celu ochronę uprawnień przysługujących nauczycielom. Nauczyciel może nawet nie wiedzieć, że naruszane są jego uprawnienia, lub z pewnych względów może taić takie sytuacje (np. pod wpływem zastraszenia). Dyrektor jest do takich działań zobowiązany nawet w przypadku wyraźnego sprzeciwu ze strony pokrzywdzonego nauczyciela. Innymi słowy, dyrektorowi nie wolno zaniechać powzięcia stosownych działań w obronie prawnej nauczyciela, gdyż nie chodzi tu wyłącznie o ochronę osoby, ale przede wszystkim godności, jaką posiada wykonywany przez nią zawód. Dlatego, gdy dyrektor w jakikolwiek sposób dowie się o popełnionym w stosunku do nauczyciela czynie zabronionym zobowiązany jest samodzielnie podjąć inicjatywę w kierunku wdrożenia stosownych procedur mających na celu ochronę prawną tegoż nauczyciela. A jeśli dyrektor również nie podejmie takich czynności – np. nie wiedząc o danej sytuacji lub, gdy to on sam jest tym nauczycielem potrzebującym osobistej ochrony prawnej, wówczas obowiązek ten automatycznie przechodzi na organ prowadzący szkołę. Potwierdza to opinia prawna autorstwa doradcy do spraw prawnych Zarządu Okręgu Podkarpackiego Związku Nauczycielstwa Polskiego, Stanisława Kłaka z 10 VII 2017 r., w której podkreśla, iż „Na uwagę zasługuje fakt, że dotychczas czyny zabronione popełnione na szkodę nauczyciela były ścigane z oskarżenia prywatnego, co powodowało, że jedynie nauczyciel decydował o tym, czy sprawca stanie przed wymiarem sprawiedliwości. W aktualnym stanie prawnym realizacja ochrony przejawia się w tym, że oprócz samego zainteresowanego (nauczyciel) zarówno dyrektor, jak i organ prowadzący szkołę muszą z urzędu występować w obronie nauczyciela, którego prawa zostały naruszone³⁴.

³³ Zarządzenie nr 02/01/20 Dyrektora Technikum Kształcenia Zawodowego nr 1 w Sochaczewie z dnia 30 stycznia 2017 roku w sprawie przyjęcia procedur postępowania w sytuacjach zagrożenia, https://zskz.com.pl/wp-content/uploads/2017/01/zarządzenie_2_2017.pdf (19 V 2019).

³⁴ S. Kłak, *Opinia prawna: nauczyciel jako funkcjonariusz publiczny*, Rzeszów, 10 VII 2017, http://www.podkarpacie.znp.edu.pl/images/opinia_prawna_nauczyciel_jako_funkcjonariusz_publiczny.doc (9 V 2019).

Podsumowując ten wątek rozważań należy stwierdzić, że zasadniczo każde naruszenie praw, o których w sposób ogólny informują art. 30 i 47 *Konstytucji RP*, a które to prawa precyzyjnie określa *Kodeks karny*, będzie karane surowiej, jeśli pokrzywdzonym jest funkcjonariusz publiczny lub osoba zatrudniona w innym zawodzie, ale objętym ochroną prawną przysługującą funkcjonariuszom publicznym, czyli odnosi się to także do nauczyciela. Oznacza to, że przepisy prawne zawarte w *Kodeksie karnym* dotyczące ochrony życia, zdrowia, wolności i godności obywatela automatycznie są obostrzone przepisami dodatkowymi dotyczącymi ochrony prawnej funkcjonariuszy publicznych. Np. naruszenie godności nauczyciela będzie karane surowiej niż takie samo co do treści i formy naruszenie godności przeciętnego obywatela.

Z *Karty Nauczyciela* niewiele wiadomo o ochronie prawnej nauczyciela, gdyż art. 63 tej ustawy jest krótki i lakoniczny. Jest to spowodowane tym, iż za tym jednym przepisem prawnym w gruncie rzeczy kryje się cały katalog szczegółowych przepisów zawartych w innych aktach normatywnych, do których *de facto* art. 63 *Karty Nauczyciela* odsyła. Najważniejszym z nich jest *Kodeks karny*.

3. Kodeks karny (charakterystyka ogólna)

*Kodeks karny*³⁵ przewiduje nadzwyczajną ochronę prawną osób będących funkcjonariuszami publicznymi i osób, którym na mocy innych aktów prawnych taka ochrona przysługuje (prócz nauczycieli posiadają ten przywilej m.in. listonosze i inni pracownicy Poczty Polskiej, adwokaci, radcy prawni, sołtysi, osoby udzielające pierwszej pomocy i pomocy kwalifikowanej, ratownicy medyczni, pielęgniarki i lekarze w określonych sytuacjach).

Najważniejsze przepisy dotyczące ochrony prawnej funkcjonariusza publicznego zawarte są w rozdziale XXIX *Kodeksu karnego* zatytułowanym *Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego*. Te spośród nich, które mogą się odnosić także do nauczyciela, to: art. 222, §1–2; art. 223, §1–2; art. 224, §1–3; art. 226, §1; art. 228, §1–4 i 6; art. 231a. Ważnym jest także art. 272 wchodzący w skład rozdziału XXXIV zatytułowanego *Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów*.

Powyższe artykuły nie wyczerpują katalogu przepisów *Kodeksu karnego* zapewniających ochronę prawną nauczyciela. Stanowią one jedynie zaostrenie innych przepisów, zawartych we wcześniejszych artykułach tego aktu normatywnego, szczególnie w jego rozdziale XXVII zatytułowanym *Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej*. Nauczyciel podlega ochronie prawnej także jako obywatel państwa. W tych sytuacjach musi się ubiegać o ochronę prawną z powództwa prywatnego, tzn. jeśli jego prawa zostały naruszone bez związku z zawodem, jaki wykonuje (np. przez osobę, która w ogóle nie wie, że to nauczyciel). Jednak charakter tych przestępstw i wykroczeń może zostać potraktowany zgodnie z artykułem 63 *Karty Nauczyciela* o ile zostały one popełnione w stosunku do nauczyciela „podczas lub w związku z pełnieniem [przez niego] obowiązków służbowych”, a to może automatycznie zmienić ich charakter prawny jako przestępstwa lub wykroczenia wobec funkcjonariusza publicznego, albo czynu zabronionego w przypadku sprawcy niepełnoletniego. Najważniejsze z tych przepisów to: art. 212, §1–3; art. 216, §1–4; art. 217, §1–2; oraz w bardzo rzadkich, ale możliwych do zaistnienia przypadkach także art. 217a.

Wszystkie te przepisy prawne wymagają nie tylko zacytowania, ale także obszernego komentarza. Dla przejrzystości zagadnienia warto pogrupować je według kryterium

³⁵ KK.

rodzajowego zaproponowanego poniżej w postaci następnych trzech rozdziałów niniejszej pracy (III–V)³⁶.

³⁶ Obszerniej zob. *Kodeks karny. Komentarz*, 6. wyd., red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2019, s. 1140–1170. Tam dalsza literatura.

Rozdział III

Antykorupcyjna ochrona prawna nauczyciela

Nauczyciel jest narażony na sytuacje, w których mogą być podejmowane wobec niego próby skłonienia go do zachowań i decyzji o charakterze korupcyjnym. W *Kodeksie karnym* ustawodawca uwzględnił takie sytuacje w odniesieniu do funkcjonariusza publicznego obejmując go ochroną prawną.

1. Sytuacje narażające nauczyciela na próbę przekupstwa lub wyłudzenia

W praktyce zawodowej są to sytuacje, w których to nauczyciel decyduje o treści i formie szeregu ważnych dokumentów. Zaliczają się do nich:

- oceny wystawiane uczniom³⁷:
 - częściowe z danego przedmiotu nauczania (za: sprawdziany, kartkówki, testy, zadania domowe, aktywność podczas lekcji, prace plastyczne itp., wyniki sportowe, zeszyt przedmiotowy, prace komputerowe i in.)
 - ocena semestralna albo końcoworoczna
 - z danego przedmiotu nauczania
 - z zachowania
- świadectwo szkolne³⁸:
 - stwierdzające, że uczeń zasłużył na świadectwo z wyróżnieniem (tzw. „świadectwo z paskiem”), o czym decyduje wychowawca klasy na podstawie obliczonej przez niego (i rzadko sprawdzanej przez inną osobę) średniej arytmetycznej z wszystkich ocen wyszczególnionych w tym świadectwie,
 - zawierające stwierdzenie o charakterze decyzyjnym, iż uczeń otrzymuje promocję do kolejnej klasy,
 - zawierające stwierdzenie o tym, że uczeń ukończył szkołę i stał się jej absolwentem,
 - zawierające dodatkowe adnotacje wpisywane przez wychowawcę o sukcesach ucznia, które osiągnął jako uczestnik konkursów i olimpiad przedmiotowych, oraz za działalność jako wolontariusz,
- adnotacje na temat uwag i spostrzeżeń dotyczących zachowań ucznia w czasie trwania roku szkolnego (odnotowywane w różnej formie: w zeszycie spostrze-

³⁷ Regulują to przepisy ogólne, przede wszystkim: *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, tekst jednolity jako załącznik do *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty*, Dz.U.RP, 2019, poz. 1481; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 lutego 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy szkół publicznych*, Dz.U.RP, 2019, poz. 372; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych*, Dz.U.RP, 2019, poz. 373. Dodatkową regulację zawiera *Statut* każdej szkoły, zawierający m.in. wewnętrzny system oceniania i szereg innych uregulowań.

³⁸ Zob. poprzedni przypis.

zeń, w zeszycie uwag, w dzienniku lekcyjnym, w postaci oddzielnych notatek służbowych),

- dyplomy poświadczające sukcesy, jakie uczeń osiągał w różnych konkursach szkolnych (niejednokrotnie ocenianych wprost przez danego nauczyciela),
- informacje odnotowywane przez pedagoga szkolnego w dokumentacji dotyczącej ucznia (np. opinie sporządzane dla sądu rodzinnego, dla Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej itp. ważne dokumenty zawierające informacje o warunkach materialnych i rodzinnych ucznia),
- dokonywane przez wychowawcę klasy wpisy do dziennika lekcyjnego dotyczące nieobecności ucznia, tzn. wychowawca podejmuje decyzję o tym, czy można uznać je za usprawiedliwione (mimo, że niejednokrotnie mają wyraźne znamiona świadomego uchylania się od realizacji obowiązku szkolnego),
- opinia sporządzana przez wychowawcę, pedagoga szkolnego, wicedyrektora czy nawet samego dyrektora na wniosek rodzica, służąca jako dokument świadczący w sądzie na korzyść tegoż rodzica podczas rozprawy rozwodowej, dotyczącej przyznania świadczeń alimentacyjnych, bądź jako dokument mający stanowić załącznik do wniosku rodzica kierowanego do Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej o zapomogę i do wykorzystania w innych tego typu sprawach.

Nauczyciel jest w takich sytuacjach narażony na próby wywierania na niego nacisku ze strony rodziców uczniów albo wprost samych uczniów, aby w takich i szeregu innych nie wymienionych tu dokumentach składał poświadczenia niezgodne ze stanem faktycznym a na korzyść ucznia względnie jego rodziców. Presja ta może mieć charakter wymuszeń za pomocą *g r o ż b y*, *s z a n t a ż u* lub próby *p r z e k u p s t w a*. A w ostateczności także poprzez wprowadzanie nauczyciela w błąd, aby poprzez oszustwo *w y ł u d z i ć*, by taką niesłusznie korzystną dla ucznia lub jego rodziców decyzję dany nauczyciel podjął. Może się też zdarzyć, że wobec nauczyciela zostanie zastosowana *p r z e m o c p s y c h i c z n a* mająca na celu wzbudzenie w nim uczucia litości i aby ostatecznie nauczyciel ten zataił – poprzez zaniechanie czynności prawnie mu nakazanych – faktów dotyczących np. złego zachowania ucznia, złej sytuacji rodzinnej ucznia, albo aby wprost poświadczył nieprawdę w tego rodzaju sprawach. W takich sytuacjach nauczyciel jest objęty ochroną prawną w postaci art. 228 *Kodeksu karnego*, który w praktyce zawodowej powinien samą treścią stanowić czynnik powstrzymujący sprawców przed dokonaniem tego rodzaju czynności, o ile uczniowie i ich rodzice są świadomi istnienia i mocy działania takich przepisów.

2. Ochrona prawna nauczyciela przed próbą przekupstwa

Art. 228 zawiera stosunkowo jasne stwierdzenia, aczkolwiek niektóre z użytych w nim określeń wymagają dodatkowego objaśnienia. Najpierw jednak warto przytoczyć ten przepis prawny:

Art. 228³⁹:

„§1. Kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

³⁹ KK, art. 228.

§3. Jeżeli sprawca czynu określonego w §1 działa, aby skłonić osobę pełniącą funkcję publiczną do naruszenia przepisów prawa lub udziela albo obiecuje udzielić takiej osobie korzyści majątkowej lub osobistej za naruszenie przepisów prawa, podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat.

§4. Kto osobie pełniącej funkcję publiczną, w związku z pełnieniem tej funkcji, udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12”.

Sprawca jednak może zostać uniewinniony, jeśli funkcjonariusz publiczny, czyli w naszym przypadku nauczyciel, przyjmie proponowaną mu przez sprawcę korzyść lub samą jej obietnicę, gdyż w ten sposób sam popełnia przestępstwo i podlega karze. Postanowienie to zawarte jest w ostatnich dwóch paragrafach tego artykułu:

„§5. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową znacznej wartości albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§6. Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w §1–5, jeżeli korzyść majątkowa lub osobista albo ich obietnica zostały przyjęte przez osobę pełniącą funkcję publiczną, a sprawca zawiadomił o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw i ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział”.

Przy czym warto tu dodać, że w art. 115, §4 Kodeksu karnego ustawodawca wyjaśnił, że „*Korzyścią majątkową lub osobistą jest korzyść zarówno dla siebie, jak i dla kogo innego*”. Niemniej jednak dodatkowego objaśnienia wymagają obydwie wymienione określenia: korzyść majątkowa i korzyść osobista.

- **Korzyść majątkowa**

Prawnik Roman Góral wyjaśnia, że korzyść majątkowa to „przysposobienie sobie lub komu innemu majątku albo uniknięcie strat lub zmniejszenie obciążeń majątku”. Innymi słowy korzyścią majątkową jest „określona wartość ekonomiczna, dająca się bezpośrednio przeliczyć na pieniądze”⁴⁰. W przypadku nauczyciela chodzi głównie o takie korzyści majątkowe, jak oferowane mu lub wprost wręczane „podarunki (zarówno pieniężne, jak i wręczane w naturze)”⁴¹. Z praktyki życia zawodowego nauczycieli wiadomym jest powszechnie⁴², że istnieje zwyczaj wyrażania przez uczniów i ich rodziców wdzięczności nauczycielowi za jego pracę poprzez wręczanie kwiatów i drobnych upominków (zwykle są to słodczyki lub jakiś drobny przedmiot, np. pióro itp.). Są to powszechnie przyjęte zwyczaje utrwalone w moralności społecznej jako powszechnie aprobowane, a nawet zalecane przez powszechnie przyjęty system aksjo-normatywny. Dzieje się tak zwykle z okazji „dnia nauczyciela” oraz na zakończenie roku szkolnego. Jest to forma podziękowania i wyrażenia szacunku. Niemniej jednak należy zachować ostrożność, jeśli wcześniej, tj. przed takim uroczystym dniem, nauczyciel otrzyma zapowiedź, iż „niedługo coś dostanie”. Może to zostać zinterpretowane przez osoby trzecie jako obietnica korzyści majątkowej. Jeśli nauczyciel tego nie zgłosi dyrektorowi, może to zostać zinterpretowane jako przyjęcie tejże obietnicy (np. jeśli sytuacja taka została podstępnie celowo sprowokowana przez osoby nieprzychylne nauczycielowi). Przyjęciem korzyści majątkowej będzie też przyjęcie drobnego upominku bez wyraźne-

⁴⁰ R. Góral, op. cit., s. 220.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Informacje pochodzą z autopsji i z licznych rozmów z nauczycielami.

go powodu w trakcie roku szkolnego, opatrzonego wyjaśnieniem przez ucznia, że chce on w ten sposób wyrazić swój stosunek uczuciowy do tego nauczyciela, tzn. iż bardzo go lubi. Nauczyciel wtedy naraża się w ten sposób na zarzut ulegania presji ucznia lub jego rodziców, czego skutkiem będą np. zawyżone oceny wpisywane do dziennika lekcyjnego. Dlatego tego rodzaju sytuacje również nauczyciel powinien zgłosić dyrektorowi jako podlegające pod art. 228 *Kodeksu karnego*.

- **Korzyść osobista**

Prócz korzyści majątkowej istnieje też pojęcie korzyści osobistej. Jest nią „wszelkie dobro niemające charakteru majątkowego, właściwie (przynajmniej bezpośrednio) nieprzeliczone na pieniądze, ale dogodne dla przyjmującego lub choćby zaspokajające jakąś jego potrzebę. [...] Jest ona ukierunkowana na oddziaływanie w sferze uczuciowej”. Zaliczyć do tego można m.in. takie korzyści, jak „polepszenie położenia, umniejszenie obowiązków, obietnica awansu, protekcji czy doznania przyjemności erotycznej” i in.⁴³ W przypadku nauczyciela narażonego na dostarczenie mu korzyści osobistej może to być także obietnica ucznia (lub jego rodzica), że w zamian za łagodne ocenianie go będzie on wobec danego nauczyciela bardziej miły, że nie będzie przeszkadzać na lekcji, albo że będzie dostarczać nauczycielowi trudne do pozyskania informacje na temat innych uczniów (obietnica donosicielstwa). Rodzice uczniów mogą w zamian za korzystniejsze ocenianie ich dziecka (czyli ucznia) zobowiązać się do aktywnego rozpowszechniania korzystnej opinii o tym nauczycielu, bądź do upowszechniania niekorzystnej opinii o innym nauczycielu będącym jego zawodowym konkurentem w ubieganiu się o jakąś formę awansu (np. wykorzystując w tym celu środowisko uczniowskie). Tego rodzaju obietnice, o ile nie zostaną przez nauczyciela przyjęte (tzn. zaakceptowane, tolerowane), kwalifikują się do rozpatrywania w kontekście art. 228 *Kodeksu karnego*.

3. Ochrona prawna nauczyciela będącego ofiarą wyłudzenia

Kodeks karny zawiera także przepis, w którym ustawodawca przewidział sytuacje, w których funkcjonariusz publiczny może paść ofiarą wyłudzenia. Informuje o tym już rozdział XIII zatytułowany *Odpowiedzialność za przestępstwa popełnione za granicą*, w którym ustawodawca podkreślił, że tego rodzaju przestępstwa karane będą w Polsce niezależnie od geopolitycznego usytuowania miejsca zdarzenia oraz niezależnie od posiadania obywatelstwa sprawcy:

Art. 112:

„*Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia czynu zabronionego, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia:*

[...]

2) *przestępstwa przeciwko polskim urzędom lub funkcjonariuszom publicznym oraz przestępstwa wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od polskiego funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej na podstawie prawa polskiego do wystawienia dokumentu*”.

⁴³ R. Góral, op. cit., s. 220.

- **Wyludzenie**

Wyludzenie jest określeniem stosunkowo powszechnie znanym, jest wyrazem języka polskiego i jest zdefiniowane w słowniku języka polskiego jako „przypadek uzyskania czegoś, zwłaszcza pieniędzy, w wyniku podstępu, kłamstwa lub oszustwa”; wyludzić coś oznacza „uzyskać coś, stosując kłamstwo, podstęp lub oszustwo”⁴⁴. Przedmiotem wyludzenia mogą być wystawiane przez nauczyciela dokumenty lub inne formalne poświadczenia (oceny, adnotacje służbowe, opinie itp.) lub decyzje. Wprawdzie z formalnego punktu widzenia nauczyciel dokonujący czynności służbowych bezpodstawnie, czyli na skutek wyludzenia, zależnie od wagi wystawionego przez niego danego dokumentu może zostać oskarżony o przestępstwo lub mogą zostać względem niego wyciągnięte konsekwencje w postaci kary dyscyplinarnej wydanej przez jego pracodawcę (upomnienie, nagana, pozbawienie prawa do nagrody dyrektora, pozbawienie funkcji wychowawcy, skierowanie sprawy do kuratora oświaty itp.), niemniej jednak, jeśli czyn, którego się dopuścił był nieumyślny a spowodowany czymś oszustwem, wówczas nauczyciel ma prawo do obrony jako ofiara wyludzenia względnie oszustwa. Ochroną prawną nauczyciela w takich sytuacjach są przepisy zawarte w art. 272 i 286 Kodeksu karnego:

Art. 272:

„Kto wyludza poświadczenie nieprawdy przez podstępne wprowadzenie w błąd funkcjonariusza publicznego lub innej osoby upoważnionej do wystawienia dokumentu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

Art. 286:

*„§1. Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, doprowadza inną osobę do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem za pomocą wprowadzenia jej w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsięwziętego działania, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
[...]*

§3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Jak objaśnia adwokat Iwo Klisz, występujące w *Kodeksie karnym* określenia „oszustwo” i „wyludzenie” są synonimiczne. Sposobem działania sprawcy jest w takim przypadku „wprowadzenie w błąd” inną osobę celem osiągnięcia korzyści majątkowej (a nie osobistej). Czynność taka polega na „wywołaniu mylnego obrazu rzeczywistości”. Innym sposobem, przewidzianym w art. 286, jest „wyzyskanie błędu pokrzywdzonego”, co oznacza, że pokrzywdzony – w naszym przypadku będzie nim nauczyciel – „jest w błędnym przekonaniu co do pewnych okoliczności”, a sprawca spodziewający się korzyści majątkowej wykorzystuje tę sytuację celem skłonienia pokrzywdzonego, by – jeśli mówimy tu konkretnie o nauczycielu – rozporządzał cudzym mieniem nieprawidłowo⁴⁵. Tym mieniem stającym się wyludzoną korzyścią majątkową może być np. wsparcie finansowe, jakiego szkolny oddział Towarzystwa Przyjaciół Dzieci udziela uczniom wychowującym się w ubogich rodzinach. To może być także wyludzone wsparcie finansowe pochodzące z funduszy będących w dyspozycji Rady Rodziców (np. jako dofinansowanie wycieczki szkolnej udzielone jednemu z uczniów), jeśli Rada Rodziców poprosi ubiegającego się o te wsparcie rodzica, by dostarczył własne oświad-

⁴⁴ *Słownik języka polskiego PWN*, wersja internetowa, hasło: wyludzenie, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/wy%C5%82udzenie.html> (13 V 2019).

⁴⁵ I. Kalisz, *Oszustwo – art. 286 kk*, internetowy blog adwokata: <http://sprawy-karne.biz.pl/oszustwo-art-286-kk/> (13 V 2019).

czenie na temat jego sytuacji materialnej, ale potwierdzone przez nauczyciela (wychowawcę, pedagoga szkolnego, dyrektora, wicedyrektora). Jeśli treść tego oświadczenia będzie sprzeczna ze stanem faktycznym, a nauczyciel ją podpisze na skutek oszustwa tegoż rodzica, wówczas będzie to wyłudzenie podlegające pod art. 286 *Kodeksu karnego*. Wyłudzeniem będzie także skłonienie nauczyciela, aby ten wystawił dokument zawierający nieprawdziwe informacje, który to dokument zostanie wykorzystany w innym urzędzie celem uzyskania np. zapomogi, ulgi finansowej itp.

Warto jednak zauważyć, że tylko art. 286 dotyczy wyłudzenia w celu uzyskania korzyści wyłącznie majątkowej, a osobistej już nie. Natomiast art. 272 nie zawiera takiego ograniczenia, gdyż dotyczy on wyłudzeń w jakimkolwiek celu. I to głównie ten artykuł dotyczy sytuacji, na które nauczyciel narażony jest najczęściej odnośnie do kwestii wyłudzeń.

Rozdział IV

Ochrona prawna nauczyciela przed przemocą

1. Przemoc psychiczna

1.1. Objasnienia ogólne dotyczące przemocy psychicznej

- **Przemoc psychiczna**

Przemoc to relacja międzyludzka, w której jedna ze stron ma przewagę siły (szeroko rozumianej) i wykorzystuje ją przeciwko drugiej. Celem przemocy jest świadome wyrażanie komuś krzywdy – fizycznej, moralnej, psychicznej, np. w postaci cierpienia, uczucia poniżenia, upokorzenia. Przemoc naraża ofiarę na utratę zdrowia (także psychicznego) lub życia. Sprawca dąży także do kontrolowania ofiary, do podporządkowania jej sobie. Przemoc skutkuje naruszeniem praw osobistych ofiary i/lub manipulowaniem nią. Przy czym sprawca na ogół nie liczy się z ofiarą, nie odczuwa wobec niej współczucia⁴⁶.

Szczególnym rodzajem przemocy jest przemoc psychiczna, zwana też emocjonalną i wiąże się ona z naruszeniem godności osobistej. Nauczyciel wielokrotnie narażony jest na przemoc psychiczną, zarówno ze strony uczniów, jak i osób dorosłych niebędących uczniami, najczęściej są to ich rodzice, ale może to być także środowisko lokalne w znaczeniu ogólnym. Jest wiele rodzajów przemocy psychicznej. Ograniczając się do podstawowych na szczególną uwagę zasługuje nękanie, szantaż, groźba, zastraszenie i mobbing. Jest wiele sposobów definiowania terminu „przemoc psychiczna”. Cytując prawnik Wioletę Jedlecką można za nią powiedzieć, że „Przemoc psychiczna oznacza powtarzające się poniżanie i ośmieszanie, manipulowanie dla własnych celów, wciąganie w konflikty, brak właściwego wsparcia, np. wyśmiewanie poglądów, religii, pochodzenia, narzucanie własnych poglądów, karanie przez odmowę zainteresowania, uczuć czy szacunku, stała krytyka, wmawianie choroby psychicznej, izolacja społeczna, czyli kontrolowanie i zakazywanie bądź ograniczanie kontaktów z innymi ludźmi, domaganie się posłuszeństwa, ograniczanie snu i pożywienia, stosowanie gróźb, degradacja werbalna (wyzywanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie). [...] Owo krzywdzenie psychiczne jest najbardziej nieuchwytną formą maltretowania człowieka. Trudno bowiem dostrzec pozornie niewidoczną przemoc posługującą się zazwyczaj słowem. [...] Przemoc psychiczna to sytuacja, w której sprawca sprawuje psychologiczną kontrolę nad ofiarą. Sprawca przemocy psychicznej stara się przy tym doprowadzić do izolacji społecznej swojej ofiary”⁴⁷.

- **Groźba**

Pojęcie groźby obejmuje groźbę karalną i groźbę o znamionach szantażu. Wyjaśnia to *Kodeks karny* w art. 115, §12: „*Groźbą bezprawną jest zarówno groźba, o której mowa w art. 190, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub innego postę-*

⁴⁶ W. Jedlecka, *Formy i rodzaje przemocy*, w: *Przemoc w prawie i polityce*, seria wydawnicza: „Wrocławskie Studia Erazmiańskie”, z. XI, red. M. Sadowski, A. Spychała, K. Sadowa, czasopismo naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017, s. 14–15.

⁴⁷ Ibidem, s. 17–18.

powania, w którym może zostać nałożona administracyjna kara pieniężna, jak również rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej”⁴⁸. Przywołany art. 190 dotyczy groźby (zob. nieco niżej w tekście). Z komentarza prawniczego dowiadujemy się, że groźba karalna „polega na groźeniu innej osobie popełnieniem przestępstwa na szkodę jej samej lub jej najbliższych, jeżeli groźba wzbudziła w zagrożonym obawę, że zostanie spełniona”. Natomiast groźba o cechach czy znamionach szantażu „polega na zagrożeniu spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego najbliższych w celu zmuszenia do określonego zachowania”⁴⁹. Innymi słowy, groźbą karną będzie groźenie nauczycielowi wyrządzenia mu krzywdy (fizycznej, moralnej, jakiegokolwiek), a groźbą szantażu będzie groźenie nauczycielowi, że jeśli nie spełni oczekiwań, roszczeń, żądań czy wymagań osoby grożącej, wówczas ta pozwie nauczyciela do sądu, złoży na niego skargę względnie doniesienie (skierowane do dyrektora, do kuratorium, do organu prowadzącego, na policję czy gdziekolwiek indziej). Groźba tego rodzaju podlega karze na podstawie art. 224 *Kodeksu karnego*, co zostanie objaśnione w następnym podrozdziale.

• Mobbing

Mobbing, w języku angielskim często występujący pod nazwą *bullying* (tyranizowanie), to jedna z form przemocy psychicznej. Istnieje wiele sposobów definiowania tego nie tyle terminu, co przede wszystkim zjawiska. Znaczący zagadnienia opisują je jako „działanie polegające na długotrwałym powtarzającym się i bezpodstawnym dręczeniu pracownika przez przełożonych lub współpracowników; jest to poddanie ofiary przemocy ekonomicznej, psychicznej i społecznej w celu zastraszenia, upokorzenia i ograniczenia jej zdolności obrony; [...] jest to wielofazowy proces, w którym mobber stosuje metody manipulacji od najbardziej subtelnych i niezauważalnych przez ofiarę po najbardziej drastyczne, powodujące u ofiary izolację społeczną, jej auto-deprecjację, poczucie krzywdy, bezsilności i odrzucenia przez współpracowników, a w konsekwencji silny stres i choroby somatyczne i psychiczne”⁵⁰. Mobbing to także „moralne nękanie, złośliwe docinki ze strony szefa, kolegów a czasem podwładnych, to zamach na podstawowe prawa ludzkie, to zawyżone wymagania, manipulowanie zachowaniami, szykany, konfliktowanie współpracowników, preparowanie kłamliwych dokumentów, ośmieszanie. Są to działania wyrafinowane, perfidne i bezwzględne, niszczące psychicznie wybraną ofiarę; to obrażanie, pisanie anonimów, przeszkadzanie w wykonywaniu obowiązków zawodowych, plotki [...]. Mobbing ma charakter działania celowego, zmierzającego do eliminacji jakiejś osoby ze środowiska; [...] to podważanie autorytetu i szkalowanie opinii [...]. Mobbing to rodzaj tortur psychicznych, represjonowanie, niszczenie reputacji, porażająca przemoc. Może być wyrażona różnorako, od fizycznej po codzienną, typu obelga, ale zawsze ma podłoże emocjonalne, a jej moc przekracza granice moralne i prawne”⁵¹.

Mobbing został też zdefiniowany w *Kodeksie pracy* (art. 94, §2): „*Mobbing oznacza działania lub zachowania dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko pracownikowi, polegające na uporczywym i długotrwałym nękaniu lub zastraszaniu pracownika, wywołujące u niego zaniżoną ocenę przydatności zawodowej, powodujące lub mające*

⁴⁸ KK.

⁴⁹ R. Góral, op. cit., s. 224.

⁵⁰ A. Bechowska-Gebhardt, T. Stalewski, *Mobbing. Patologia zarządzania personelem*, Warszawa 2004, s. 16–17, cyt. za: J. Blicharz, *Problem mobbingu jako formy wykluczenia społecznego i prawnego*, Wrocław 2014, s. 25–26.

⁵¹ B. Grabowska, *Psychoterror w pracy. Jak zapobiegać i sobie radzić z mobbingiem*, Gdańsk 2003, s. 19, cyt. za: J. Blicharz, *Problem mobbingu jako formy wykluczenia społecznego i prawnego*, Wrocław 2014, s. 26.

na celu poniżenie lub ośmieszenie pracownika, izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu współpracowników⁵²”. W tym akcie normatywnym ustawodawca zapewnił także ochronę prawną pracownikom zagrożonym mobbingiem. Prawo to obejmuje zatem także nauczyciela.

1.2. Podstawowe przepisy prawnej ochrony przed przemocą psychiczną

W cytowanym wcześniej art. 94 *Kodeksu pracy*, w §1, znajduje się stwierdzenie, iż „Pracodawca jest obowiązany przeciwdziałać mobbingowi”. A w razie, jeśli pracodawca nie reaguje, albo nawet sam byłby sprawcą mobbingu, wówczas pracownik może dochodzić swoich praw samodzielnie, co zostało uregulowane w §3–5 tego samego artykułu, łącznie z prawem do odszkodowania w przypadku, gdy ofiara mobbingu doznała z tego powodu „rozstroju zdrowia”⁵³.

Najważniejszym jednak uregulowaniem ochrony prawnej nauczyciela na wypadek użycia przeciwko niemu przemocy psychicznej są przepisy zawarte w *Kodeksie karnym*, w którym to akcie normatywnym ustawodawca zapewnił ochronę każdej osobie w takich przypadkach „na wniosek pokrzywdzonego”, czyli nie tylko funkcjonariuszowi publicznemu. W rozdziale XXIII *Kodeksu karnego* do tego rodzaju sytuacji odnosi się kilka przepisów prawnych:

Art. 190:

„§1. Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

Art. 190a:

„§1. Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§2. Tej samej karze podlega, kto, podszywając się pod inną osobę, wykorzystuje jej wizerunek lub inne jej dane osobowe w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej.

§3. Jeżeli następstwem czynu określonego w §1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10”.

Zwróćmy uwagę, że w §2 jest mowa o podszywaniu się pod inną osobę, w naszym przypadku chodzi o osobę nauczyciela. Może to być np. utworzenie fałszywego profilu na internetowym portalu społecznościowym, gdzie sprawca może udawać danego nauczyciela posługując się jego wizerunkiem (zdjęcie) i jako rzekomo on dokonywać oszustw na jego korzyść (np. wyłudzenie pieniędzy w postaci tzw. zrzutki. Inne sposoby naruszania tego paragrafu w stosunku do nauczyciela są na ogół mało prawdopodobne (zaciąganie pożyczek, kredytów itp.), aczkolwiek potencjalnie również są możliwe.

⁵² Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. *Kodeks pracy*, tekst ujednolicony w formie załącznika do *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks pracy*, Dz.U.RP, 2018, poz. 917.

⁵³ Ibidem.

Art. 191 (odnosi się także do przemocy fizycznej):

„§1. Kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§1a. Tej samej karze podlega, kto w celu określonym w §1 stosuje przemoc innego rodzaju uporczywie lub w sposób istotnie utrudniający innej osobie korzystanie z zajmowanego lokalu mieszkalnego”.

Drugi z cytowanych paragrafów nie jest tu omyłkowo zacytowany, gdyż wielokrotnie mieszkania prywatne nauczycieli znajdują się w sąsiedztwie ich uczniów lub byłych uczniów. Jeśli takie nękanie go będzie umotywowany faktem, że osoba pokrzywdzona jest lub była nauczycielem sąsiada (jakaś forma celowego dokuczania o znamionach zemsty) będzie to przestępstwo już nie wyłącznie przeciwko obywatelowi państwa polskiego, ale przeciwko nauczycielowi, czyli z prawnego punktu widzenia przeciwko funkcjonariuszowi publicznemu, a wówczas może być to rozpatrywane na podstawie innych przepisów prawnych, zależnie od stwierdzonego podłoża przyczynowego i towarzyszącego mu motywu, tzn. zamierzonego celu.

2. Przemoc fizyczna

2.1. Objasnienia ogólne dotyczące przemocy fizycznej

- **Przemoc fizyczna**

Określenie „przemoc fizyczna” należy to powszechnie zrozumiałych i zasadniczo nie wymaga obszerniejszych wyjaśnień ani definiowania. Niemniej jednak warto przytoczyć chociaż jedną z definicji celem zilustrowania problemu. Powszechnie przyjmuje się, że „Przemoc fizyczna to bicie, kopanie, popychanie, torturowanie, policzkowanie, okaleczanie, drapanie, uderzanie pięścią, plucie, szarpanie za włosy, wykręcanie rąk, duszenie, przypalanie papierosem, rzucanie przedmiotami oraz wszelkie inne działania, które wywołują ból i strach”⁵⁴. Przy czym przemoc fizyczną dzieli się na: (1) bezpośrednią, czyli sprawca dokonuje napaści wprost na osobę, oraz (2) pośrednią, gdy sprawca stara się wpłynąć na decyzje i uczucia pokrzywdzonego poprzez agresję skierowaną na jakiś przedmiot. W przypadku nauczyciela może to być niszczenie jego mienia osobistego, jak np. ubranie, samochód, torba lub inna jego własność. Według komentarza autorstwa R. Górala przemoc to „oddziaływanie fizyczne, z użyciem siły fizycznej, które może być skierowane bezpośrednio przeciwko osobie lub przeciwko rzeczy, zawsze jednak w powiązaniu z człowiekiem. Będzie nią np. wypchnięcie za drzwi, niewpuszczenie do pomieszczenia, pobicie, odebranie kluczy”⁵⁵. Ponadto w doktrynie i w orzecznictwie sądowym przyjął się też pogląd, że znamię przemocy występuje także „w przestępstwie zmuszania, w formie oddziaływania na poczucie wolności i swobody pokrzywdzonego, obejmuje też przemoc skierowaną przeciwko rzeczy, jeśli stanowi środek podjęty w celu zmuszenia do działania, zaniechania lub znoszenia określonego stanu [...] albo uniemożliwienia korzystania z uprawnień”⁵⁶. Niektóre z wymienionych

⁵⁴ *Uregulowania prawne dotyczące przemocy w rodzinie na tle wybranych rozwiązań legislacyjnych*, oprac. J. Tracz-Drał, wyd. Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Dział Analiz i Opracowań Tematycznych, seria: *Opracowania tematyczne OT-570*, Warszawa 2009, s. 6–7, <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/68/plik/ot-570.pdf> (14 V 2019).

⁵⁵ R. Góral, op. cit., s. 322.

⁵⁶ R. Góral, op. cit., s. 323.

rodzajów sytuacji to rodzaje przemocy psychicznej lub jej znamiona, o czym była już mowa w poprzedniej części niniejszego rozdziału pracy.

Nauczyciel podczas pełnienia swych obowiązków zawodowych w miejscu zatrudnienia (w szkole) wielokrotnie jest narażony na tego rodzaju przemoc, na ogół ze strony uczniów. Ponadto przemocą zagrożony jest także poza miejscem pracy, ale w związku z wykonywanym zawodem, np. gdy sprawcą jest były uczeń (małoletni lub dorosły), rodzic ucznia, inny nauczyciel itp. osoby. W takich i innych tego typu sytuacjach nauczyciel jest objęty ochroną prawną taką, jaką posiada funkcjonariusz publiczny, a zapewnia mu to art. 63 *Karty Nauczyciela*⁵⁷.

2.2. Podstawowe przepisy prawnej ochrony przed przemocą fizyczną

Najważniejsze przepisy prawne regulujące kwestie ochrony prawnej nauczyciela przed przemocą fizyczną zawiera *Kodeks karny*. Część z nich odnosi się do każdej osoby, bez względu na status społeczny czy zawodowy. Są to przede wszystkim art. 217 i 217a. Jednak ustawodawca wyodrębniając funkcjonariuszy publicznych zapewnił im szczególną ochronę prawną. W odniesieniu do przemocy fizycznej są to przepisy zawarte w art. 223, 224 i 231a, które stanowią formę zaostżenia przepisów obejmujących ochroną prawną każdego obywatela państwa przed przemocą fizyczną. Z uwagi na to, że te przepisy odnoszą się także do sytuacji, które bardziej mają znamiona znieważenia aniżeli przemocy, zostaną one w tym aspekcie omówione w następnym rozdziale, a z kolei inne, dotyczące groźby, zostały częściowo omówione we wcześniejszej części niniejszego rozdziału, poświęconej przemocy psychicznej. Niemniej jednak istnieje konieczność przytoczenia tu ich w całości.

Podstawowym przepisem prawnym odnoszącym się do przemocy fizycznej jest art. 217, w którym jest mowa o uderzeniu:

Art. 217:

„§1. Kto uderza człowieka lub w inny sposób narusza jego nietykalność cielesną, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§2. Jeżeli naruszenie nietykalności wywołało wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego albo jeżeli pokrzywdzony odpowiedział naruszeniem nietykalności, sąd może odstąpić od wymierzenia kary”.

Prócz tego nauczyciel może się znaleźć także w takich sytuacjach, o których mowa w kolejnym artykule:

Art. 217a.

„Kto uderza człowieka lub w inny sposób narusza jego nietykalność cielesną w związku z podjętą przez niego interwencją na rzecz ochrony bezpieczeństwa ludzi lub ochrony bezpieczeństwa lub porządku publicznego, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

W przypadku nauczyciela taka sytuacja może zaistnieć m.in. wtedy, gdy staje on w obronie ucznia krzywdzonego przez jego rodzica lub przez inną osobę np. przez napotkaną przypadkowo obcą osobę podczas wycieczki szkolnej. W odpowiedzi na interwencję nauczyciela (słowną lub fizyczną, zależnie od zaistniałej konieczności) może dojść do czynnej napaści odwetowej na niego przez sprawcę przemocy, naruszając jego nietykalność cielesną łącznie z uderzaniem. Mimo rzadkości występowania takich sytu-

⁵⁷ Por. rozdział II.2 niniejszego opracowania.

acji jest to bardzo ważny przepis zapewniający nauczycielowi nie tylko bezpieczeństwo na wypadek późniejszych roszczeń sprawcy, ale także daje temu nauczycielowi poczucie pewności, że działa słusznie i zgodnie z prawem, co może wpłynąć decydująco na szybkość i skuteczność podjętej przez niego interwencji w obronie bezpieczeństwa uczniów.

Treść obydwu artykułów została wzmocniona artykułem 223, odnoszącym się wprost do sytuacji, w których ofiarą przemocy fizycznej jest funkcjonariusz publiczny, zatem obejmuje on prawną ochroną także nauczyciela. Przepisy te stosowaną wobec funkcjonariusza publicznego przemoc traktują surowiej, niż gdyby ofiarą była osoba niebędąca funkcjonariuszem publicznym, przewidując wyższy wymiar kar:

Art. 223:

„§1. Kto, działając wspólnie i w porozumieniu z inną osobą lub używając broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu albo środka obezwładniającego, dopuszcza się czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybraną podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§2. Jeżeli w wyniku czynnej napaści nastąpił skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12”.

Artykuły 217, 217a i 223 dotyczą przemocy jako takiej, tzn. niezależnie od przyczyny ani celu, jaki tą przemocą sprawca zamierzał osiągnąć. Ustawodawca doprecyzował jednak *Kodeks karny* umieszczając w nim dodatkowe przepisy, w których jest mowa o przemocy fizycznej zastosowanej w celu osiągnięcia konkretnego celu, określonego jako „czynności urzędowe” i „czynności służbowe” zgodne z jego oczekiwaniami (niezależnie od tego, czy są słuszne, czy też nie):

Art. 224:

„§1. Kto przemocą lub groźbą bezprawną wywiera wpływ na czynności urzędowe organu administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§2. Tej samej karze podlega, kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia funkcjonariusza publicznego albo osoby do pomocy mu przybranej do przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej.

§3. Jeżeli następstwem czynu określonego w §2 jest skutek określony w art. 156 §1^[58] lub w art. 157 §1^[59], sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

Dodatkowym zabezpieczeniem funkcjonariusza publicznego jest art. 231a, w którym ustawodawca dookreślił, w jakich przypadkach funkcjonariusz publiczny może korzystać z prawnej ochrony przewidzianej dla niego ze względu na posiadany tenże status.

⁵⁸ „Art. 156. §1. Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci:

1) pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia,
2) innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zespечения lub zniekształcenia ciała, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3”.

⁵⁹ „Art. 157. §1. Kto powoduje naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia, inny niż określony w art. 156 § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

Art. 231a:

„Z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych funkcjonariusz publiczny korzysta również wtedy, jeżeli bezprawny zamach na jego osobę został podjęty z powodu wykonywanego przez niego zawodu lub zajmowanego stanowiska”.

Dla nauczyciela oznacza to, że jest on objęty ochroną prawną jako funkcjonariusz publiczny nie tylko podczas faktycznego pełnienia obowiązków zawodowych, nie tylko w ramach obowiązkowego czasu poświęconego na pracę (np. podczas pobytu w szkole, gdzie wypełnia obowiązki służbowe, czy też podczas służbowych wyjazdów np. na wycieczki, konferencje, szkolenia itp.), ale także po pracy, nawet w dni ustawowo wolne od pracy, o ile „zamach na jego osobę” został przez sprawcę podjęty ze względu na to, że jest nauczycielem. Oznacza to też, iż sprawca działając wiedział, że jego ofiarą jest nauczyciel i w związku z tym stanem rzeczy podjął decyzję o naruszeniu jego praw. Art. 231a nie odnosi się wyłącznie do przemocy fizycznej, ale w ogóle do wszystkich przepisów stanowiących prawną ochronę funkcjonariusza publicznego. To sprawia, że jest to bardzo ważny przepis, który powoduje, że funkcjonariusz publiczny *de facto* jest chroniony prawem nieustannie, całodobowo i w każdych okolicznościach. Wyjątkiem będą sytuacje, gdy nauczyciel jest przypadkową lub losowo wybraną ofiarą sprawcy, zupełnie mu wcześniej nie znaną bądź, gdy sprawca nie miał świadomości, że dopuszcza się ataku na osobę będącą nauczycielem (np. gdy do zdarzenia dojdzie podczas pobytu nauczyciela na urlopie daleko od miejsca pracy i zamieszkania, gdzie potencjalnie jest osobą anonimową i niemal nikomu nie znaną).

Rozdział V

Ochrona prawna czci i godności nauczyciela

Z wszystkich wymienionych w *Kodeksie karnym* czynów karalnych podejmowanych w stosunku do nauczyciela do najczęstszych, z jakimi na ogół większość nauczycieli spotyka się w codziennej pracy zawodowej – prócz groźby, która została już objaśniona w poprzednim rozdziale – należą przede wszystkim dwa: znieważenie i zniesławienie. Dlatego zasługują one na szczególną uwagę. Do rzadkości należy też naruszenie nietykalności cielesnej nauczyciela, tzn. chodzi tu o te czyny, które rzeczywiście kwalifikują się do uznania ich za takie, które podlegają pod *Kodeks karny* jako naruszenie prawa nauczyciela do jego nietykalności cielesnej. Jednak rodzajowo należy je uznać raczej jako jedną z form znieważenia, aniżeli przemoc. Niemniej jednak dla zachowania ładu i przejrzystości niniejszego opracowania warto zagadnienie to omówić odrębnie. Z uwagi na to, że wobec różnych form naruszenia czci i godności nauczyciela stosuje się ten sam zbiór przepisów prawnej ochrony, wydaje się zasadnym przytoczenie ich na samym początku niniejszego rozdziału. Wpłynie to korzystnie na całość rozważań pod względem ich przejrzystości.

1. Podstawowe przepisy prawnej ochrony czci i godności nauczyciela

1.1. Przepisy dotyczące każdego obywatela

Zgodnie z art. 30 i 47 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* *Kodeks karny* w rozdziale XXVII zatytułowanym *Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej* zawiera przepisy prawne chroniące każdego obywatela przed utratą czci i godności⁶⁰. Na szczególną uwagę zasługują przede wszystkim art. 212 i 216:

Art. 212:

„§1. Kto pomawia inną osobę, grupę osób, instytucję, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w §1 za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§3. W razie skazania za przestępstwo określone w §1 lub 2 sąd może orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, Polskiego Czerwonego Krzyża albo na inny cel społeczny wskazany przez pokrzywdzonego”.

I chociaż art. 213 w §1 zastrzega, że „Nie ma przestępstwa określonego w art. 212 §1, jeżeli zarzut uczyniony niepublicznie jest prawdziwy”, to jednak art. 214 zawiera postanowienie, iż „Brak przestępstwa wynikający z przyczyn określonych w art. 213 nie wyłącza odpowiedzialności sprawcy za zniewagę ze względu na formę podniesienia lub

⁶⁰ KK.

rozgłoszenia zarzutu”. Ponadto w art. 215 umieszczono stwierdzenie, że „Na wniosek pokrzywdzonego sąd orzeka podanie wyroku skazującego do publicznej wiadomości”.

Warto tu zamieścić wyjaśnienie, czym jest **nawiazka**. Według Encyklopedii Prawnej „Nawiazka to środek prawny o charakterze represyjno-odszkodowawczym, stosowany z reguły obok kary zasadniczej, a polegający na obowiązku zapłacenia pewnej kwoty pieniężnej na rzecz pokrzywdzonego lub organizacji społecznej. Nawiazka orzekana w celu zadośćuczynienia za ciężki uszczerbek na zdrowiu, naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia jest substytutem naprawienia szkody, szczególnie w sytuacjach, gdy określenie wysokości szkody jest bardzo utrudnione bądź niemożliwe”⁶¹.

Kwestię wypłacania nawiazki reguluje *Kodeks karny* w art. 46:

Art. 46.

„§ 1. W razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego o możliwości zasądzenia renty nie stosuje się.

§ 2. Jeżeli orzeczenie obowiązku określonego w § 1 jest znacznie utrudnione, sąd może orzec zamiast tego obowiązku nawiazkę w wysokości do 200 000 złotych na rzecz pokrzywdzonego, a w razie jego śmierci w wyniku popełnionego przez skazanego przestępstwa nawiazkę na rzecz osoby najbliższej, której sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu. W razie gdy ustalono więcej niż jedną taką osobę, nawiazki orzeka się na rzecz każdej z nich”⁶².

Przejdźmy jednak do kolejnych przepisów dotyczących ochrony czci i godności:

Art. 216:

„§1. Kto znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do osoby tej dotarła, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§2. Kto znieważa inną osobę za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”.

Przy czym §3 zawiera zastrzeżenie, że „Jeżeli zniewagę wywołało wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego albo jeżeli pokrzywdzony odpowiedział naruszeniem nieetykalności cielesnej lub zniewagą wzajemną, sąd może odstąpić od wymierzenia kary”.

„§4. W razie skazania za przestępstwo określone w §2 sąd może orzec nawiazkę na rzecz pokrzywdzonego, Polskiego Czerwonego Krzyża albo na inny cel społeczny wskazany przez pokrzywdzonego”.

Jak widać, znieważenie i zniesławienie, a zatem naruszenie konstytucyjnego prawa każdego obywatela do czci i godności osobistej zostało przez ustawodawcę otoczone szczególną troską, a kary za ich naruszenie są surowe w postaci wysokich kar pieniężnych, ograniczenia a nawet pozbawienia wolności. Dodatkową formą kary jest upublicznienie wyroku na wniosek pokrzywdzonego. Celem zasadniczym upublicznienia wyroku jest w tym przypadku przede wszystkim doprowadzenie do oczyszczenia pokrzywdzonego z pomówień. Podanie wyroku – na wniosek pokrzywdzonego – do pu-

⁶¹ Internetowa Encyklopedia Prawna, hasło: *nawiazka*, <https://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/hasla/334537,nawiazka.html> (16 V 2019).

⁶² KK.

blicznej wiadomości również pełni rolę kary dodatkowej, która w pewien sposób stanowi niejako legalny odpowiednik znieważenia, jakiego ukarany w ten sposób sprawca dopuścił się (lub próbował się dopuścić) w stosunku do pokrzywdzonego, tzn. przekazanie do publicznej wiadomości informacji niekorzystnych, szkodzących opinii o tej osobie. Jest tu łatwo dostrzegalne zastosowanie zasady odwetu prawnie zatwierdzonego przez ustawodawcę jako formy wymierzenia kary mającej na celu przede wszystkim naprawienie krzywdy wyrządzonej pokrzywdzonemu przez sprawcę. Samo wydanie wyroku dla pokrzywdzonego może nie być wystarczająco satysfakcjonujące, gdyż nie przywróci mu to natychmiast utraconego zaufania społecznego spowodowanego zniesławieniem.

Ponadto ustawodawca każdemu obywatelowi zapewnił ochronę prawną jego prawa do nietykalności cielesnej. Odpowiednimi przepisami są art. 217 i 217a, które zostały już zacytowane w poprzednim rozdziale (IV.2.2).

1.2. Przepisy dotyczące bezpośrednio funkcjonariusza publicznego

Jak już wiadomo z poprzednich rozdziałów niniejszej pracy, ustawodawca szczególną ochronę prawną zapewnił funkcjonariuszom publicznym, którą objęci są także nauczyciele mocą art. 63 *Karty Nauczyciela*. W zakresie ochrony godności i czci *Kodeks karny* uregulował kwestię ochrony prawnej funkcjonariusza publicznego w art. 222, i 226:

Art. 222:

„§1. Kto narusza nietykalność cielesną funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy przybranej podczas wykonywania obowiązków służbowych podlega grzywnie lub karze pozbawienia wolności do lat 3”.

Tu jednak trzeba mieć na uwadze okoliczność łagodzącą w stosunku do sprawcy, którą określa następny paragraf:

„§2. Jeżeli czyn określony w §1 wywołało niewłaściwe zachowanie się funkcjonariusza lub osoby do pomocy mu przybranej, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia”.

Jak widać, ten przepis prawny stanowi zastrzeżenie kar, jakie przewidują art. 217 i 217a przytoczone w poprzednim rozdziale (IV.2.2).

Art. 226:

„§1. Kto znieważa funkcjonariusza publicznego albo osobę do pomocy mu przybraną podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych podlega karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”.

Ten przepis prawny odnosi się wprost do sytuacji, w której dochodzi do znieważenia funkcjonariusza publicznego. Warto zauważyć, że – co zostało już zasygnalizowane w poprzednim rozdziale – znieważenie może być postrzegane w bardzo szerokim kontekście. Formą znieważenia jest także naruszenie nietykalności cielesnej, którą ustawodawca najwyraźniej uznał jako najbardziej niedopuszczalną, podnosząc ją do rangi przestępstwa wyodrębnionego własną nazwą ogólną i wyższym wymiarem kary aniżeli pozostałe formy znieważenia. I dlatego też dalsze rozważania należy rozpocząć od objaśnienia tego zagadnienia, jako pośredniego, bo usytuowanego pomiędzy przemocą fizyczną a naruszeniem godności człowieka, a w sposób szczególny funkcjonariusza publicznego (zatem i nauczyciela jako korzystającego z tych samych praw co funkcjonariusz publiczny).

2. Naruszenie nietykalności cielesnej nauczyciela

• Nietykalność cielesna

Nawiązując do powyższego wprowadzenia warto odwołać się do komentarza prawniczego (S. Hypś), według którego pojęcie nietykalności cielesnej wyraża „prawo do zachowania integralności osobistej, swobody dysponowania swoim ciałem w sposób wolny od jakichkolwiek oddziaływań na nie wbrew woli pokrzywdzonego”. Przy czym wymagającym szczególnego podkreślenia jest to, że „Ze względu na niewielkie szkody wynikające z naruszenia nietykalności cielesnej, zamach na to dobro uwarunkowane jest raczej okazaniem drugiemu człowiekowi braku szacunku niż spowodowania rzeczywistego uszczerbku na ciele”⁶³. W praktyce oznacza to zatem, że naruszenie nietykalności cielesnej nie koniecznie spowodowane jest uderzeniem, wywołaniem bólu czy zadaniem obrażeń, ale następuje ono już na skutek takiego rodzaju dotyku, który narusza osobistą godność, cześć i poczucie bezpieczeństwa danej osoby. Przykładami takiego naruszenia nietykalności cielesnej osoby nauczyciela jest celowe potrącenie go ramieniem podczas przechodzenia obok niego, klepanie go po plecach, chwytywanie nauczyciela za ramię, rękę, albo za inną część ciała, szczególnie za głowę i jej okolice (zwłaszcza twarz) oraz za miejsca powszechnie uznane za intymne. Do takich czynów zabronionych należeć będzie także obejmowanie nauczyciela, siadanie mu na kolanach, przytulanie się do niego i inne tego typu zachowania mające seksualne podłoże intencyjne, lub będące wyrazem poufałości albo próbą spoufalenia się z osobą nauczyciela. Jeśli sprawcą tego rodzaju zachowań będzie kilkuletnie dziecko, wówczas należy każdy przypadek rozważyć w kontekście przepisów wewnątrzszkolnych (Statut) i podjąć decyzję o dodatkowych czynnościach wychowawczych, zwłaszcza, gdy uczeń ten chciał jedynie wyrazić uczucie sympatii w stosunku do nauczyciela, albo uczucie skruchy czy też żalu za np. nieposłuszeństwo. Decyzje takie nauczyciel powinien sam potrafić podjąć jako ekspert w tego rodzaju zdarzeniach, gdyż wynika to ze specyfiki zawodu nauczyciela uczącego w szkole podstawowej lub w przedszkolu. Ale jeśli sprawcą będzie kilkunastoletni uczeń względnie uczennica, wówczas zdarzenie takie należy potraktować z całą powagą w kontekście przepisów *Kodeksu karnego* i *Kodeksu o postępowaniu w sprawach nieletnich*.

Orzecznictwo sądowe wskazuje, że ochrona godności i nietykalności cielesnej należy do kategorii dóbr osobistych i pokrzywdzony może się ubiegać o ściganie ich naruszenia jedynie sam, osobiście, tzn. z oskarżenia prywatnego (w trybie prywatnoprawnym)⁶⁴. Niemniej jednak *Kodeks postępowania karnego* w art. 60 przewiduje, że „W sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego prokurator wszczyna postępowanie albo wstępuje do postępowania już wszczętego, jeżeli wymaga tego interes społeczny. Postępowanie toczy się wówczas z urzędu, a pokrzywdzony, który przedtem wniósł oskarżenie prywatne, korzysta z praw oskarżyciela posiłkowego”⁶⁵. Jeśli jednak tym pokrzywdzonym jest nauczyciel, a naruszenie jego czci lub nietykalności cielesnej odbywa się podczas lub w związku z jego pracą zawodową, wówczas tego rodzaju czyny zabronione mają większą wagę i mogą zostać potraktowane jako naruszenie godności i/lub nietykalności cielesnej funkcjonariusza publicznego, a to z kolei można zinterpretować jako znieważenie funkcjonariusza publicznego w myśl art. 226 *Kodeksu karnego* i art. 63 *Karty Nauczyciela*.

Oczywiście, należy mieć na uwadze w takich sytuacjach okoliczności, w jakich doszło do naruszenia godności względnie nietykalności cielesnej. Pamiętać należy, że na-

⁶³ *Kodeks karny. Komentarz...*, s. 1142.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 1143.

⁶⁵ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, Dz.U.RP, 1997, nr 89, poz. 555.

uczyciel pełni zawód specyficzny, pracując z dziećmi i z młodzieżą – nieletnią lub pełnoletnią, posiadającą lub nieposiadającą orzeczenia o niepełnosprawności, zwłaszcza dotyczy to niepełnosprawności intelektualnej (np. w szkole specjalnej lub w szkole z oddziałami integracyjnymi). Trzeba uwzględnić wiek sprawcy czynu zabronionego i dopiero wówczas, uwzględnivszy wszystkie aspekty dotyczące okoliczności, rozpatrzyć czy daną sprawę przekazać do rozstrzygnięcia sądowi, czy też wystarczającym (albo nawet wprost wskazanym) jest nałożenie na ucznia będącego sprawcą kary przewidzianej Statutem szkoły względnie wewnątrzszkolnym regulaminem kar i nagród opracowanym w oparciu o ten Statut. Ponadto ze względu na intencję sprawcy może się okazać, że w ogóle nie należy go karać, a jedynie zastosować dodatkowe czynności wychowawcze. Kwestie te reguluje *Kodeks o postępowaniu w sprawach nieletnich*⁶⁶. Art. 2 tego aktu normatywnego stanowi, że przewidziane w nim działania są podejmowane wówczas, gdy osoba nieletnia, tzn. osoba, która nie ukończyła jeszcze 18 roku życia, „wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuści się czynu karalnego”. Jeśli jednak sprawcą jest uczeń pełnoletni, lub nieletni, ale już na tyle dojrzały, że wyraźnie zauważalne intencje towarzyszące czynowi karalnemu odpowiadają czynowi podlegającemu pod art. 63 *Karty Nauczyciela*, wówczas należy rozważyć przekazanie sprawy do sądu w formie oskarżenia o naruszenie ustalonych dla nauczyciela uprawnień, tzn. dotyczących jego godności i bezpieczeństwa jako funkcjonariusza publicznego na podstawie art. 222 *Kodeksu karnego*, a nie art. 217.

3. Znieważenie osoby nauczyciela

- **Zniewaga**

Zniewaga nie jest pojęciem zdefiniowanym w *Kodeksie karnym*. Jak stwierdza prawnik Roman Góral, „Należy przez nią rozumieć zachowanie wyrażające pogardę dla innej osoby, zwykle wyrażone w formie epitetu słownego. Może jednak być dokonana także pismem, wizerunkiem, obelżywym gestem, innym działaniem, a nawet zaniechaniem”⁶⁷. Zatem znieważeniem nauczyciela będzie np. wypowiedź ucznia, jego rodzica lub kogoś innego (zwykle są to krewni lub znajomi ucznia) wyrażająca jego pogardę wobec danego nauczyciela. Może ona być wyrażona słowną wypowiedzią skierowaną wprost do tegoż nauczyciela lub do innych osób z otoczenia koleżeńkiego, rodzinnego, sąsiedzkiego itp. Wypowiedź ta może też zostać wyrażona w formie pisma, np. listu, wiadomości sms, e-mail, czy też za pośrednictwem internetowych komunikatorów lub portali społecznościowych (Facebook, Whats App, Instagram, Messenger, Snapchat i in.), jak również ulotek rozpowszechnianych bezpośrednio wśród społeczności lokalnej albo wprost szkolnej (wśród uczniów). Zniewagę można wyrazić karykaturalnym wizerunkiem nauczyciela, np. stosując fotomontaż, kolaż czy też rysunek odręczny, dodatkowo dopisując pod jego zdjęciem obelżywe lub ośmieszające teksty. Znieważenie odbywa się też poprzez pewne gesty, np. celowe odwrócenie się plecami do nauczyciela, przyjmowanie niestosownej postawy (ocenionej tak w oparciu o powszechnie przyjęty przez dane środowisko społeczne – lokalne, regionalne, ogólnonarodowe czy wspólnotowe – kodeks zasad poprawnych

⁶⁶ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U.PRL), 1982, nr 35, poz. 228. Tekst ujednolicony uwzględniający późniejsze poprawki jako Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz.U.RP, 2018, poz. 969.

⁶⁷ R. Góral, op. cit., s. 363.

relacji międzyludzkich), gesty rękami, zwłaszcza te, które powszechnie znane są jako obelżywe (pokazanie środkowego palca, „gest Kozakiewicza”, strzelanie palcami itp.). Znievažąć można mimiką twarzy (powszechnie zrozumiałe grymasy twarzy) wyrażającą pogardę nauczycielem, tj. jego osobą i/lub jego poleceniami. Znievaženiem za pomocą zaniechania będzie brak okazania pewnych gestów, np. celowy brak przywitania nauczyciela wchodzącego do szkoły lub sali lekcyjnej albo pożegnania wychodzącego, celowe skierowanie pozdrowienia z podkreśleniem, że jest ono adresowane tylko do jednego z dwóch stojących razem nauczycieli (np. „dzień dobry proszę pani”, mimo, że obok tej pani stoją też inni nauczyciele). Do takich gestów i zachowań uczeń zobowiązany jest takimi przepisami, jak Statut Szkoły i inne regulaminy wewnętrzne danej placówki. W taki sam sposób może dochodzić do znievažania nauczyciela przez rodziców uczniów, a szczególnie rażąco formą będzie znievaženie nauczyciela w obecności swych dzieci (i nie ma tu znaczenia, czy znievaženie to odbywa się w obecności znievažanego nauczyciela, czy też bez jego bezpośredniego uczestniczenia w zdarzeniu, czyli chodzi tu o tzw. obmawianie z użyciem znievažających określeń). Znievažą może nastąpić w obecności innych osób lub bez świadków, np. w rozmowie telefonicznej z danym nauczycielem. Znievažą drukiem lub za pośrednictwem środków masowego komunikowania ma charakter publiczny. W tej sytuacji w ogóle nie musi dotrzeć do adresata, co sprawia, że jest to kwalifikowany typ przestępstwa. Jak stwierdza R. Góral, „W doktrynie przeważa stanowisko, że znievažą jest przestępstwem formalnym. Nie wymaga zatem dowodzenia, że pokrzywdzony poczuł się poniżony”⁶⁸.

Prawną ochronę każdego obywatela państwa w sytuacji znievažania zapewnia art. 216 *Kodeksu karnego*. Lecz jeśli znievažoną osobą jest nauczyciel podczas lub w związku z pełnieniem tego zawodu, wówczas jest on objęty ochroną prawną na podstawie art. 226 *Kodeksu karnego*, który pełni rolę przepisu zastrzegającego art. 216.

4. Zniesławienie – utrata czci i zaufania społecznego

- **Cześć**

Dobrem rodzajowym objętym ochroną prawną za pomocą przepisów zawartych w rozdziale XXVII *Kodeksu karnego* jest przede wszystkim dobro osobiste określone jako cześć oraz nietykalność cielesna (omówiona już wcześniej). „Poprzez cześć najczęściej rozumie się pewien szacunek, uznanie dobrego imienia, respekt wobec honoru i poważanie, jakie otacza człowieka z samego faktu, że jest człowiekiem, tj. wynika z jego przyrodzonej godności”. Pojęcie czci w tym przypadku posiada dwa aspekty ochrony: (1) obiektywny – „cześć zewnętrzna, wymagająca ochrony ze względu na osoby trzecie” i (2) subiektywny – „cześć wewnętrzna, wyrażająca się w potrzebie jej ochrony z uwagi na odczucia samego pokrzywdzonego”⁶⁹. Cześć można utracić, a to pociąga za sobą skutek społeczny w postaci utraty zaufania społecznego.

Posiadanie zaufania społecznego jest niezbędne dla wykonywania niektórych zawodów, m.in. nauczyciela, czy lekarza. Można je utracić na skutek zniesławienia będącego skutkiem pomawiania. Przy czym „Dla istoty przestępstwa nie jest niezbędny skutek w postaci poniżenia lub utraty zaufania, wystarczy tu samo zagrożenie, możliwość jego nastąpienia”. Pomawianiem może być m.in. przekazywanie wiadomości innym osobom „ustnie lub pisemnie, drukiem lub za pomocą środków masowej komunikacji”, czyli także przez internet. Przy czym **należy odróżnić zniesławienie czy pohańbienie od**

⁶⁸ Ibidem, s. 363.

⁶⁹ *Kodeks karny. Komentarz...*, s. 1142.

obrazy, która ma miejsce wtedy, gdy stawianie danemu nauczycielowi jakiegoś zarzutu godzącego w jego godność odbywa się bez świadków⁷⁰.

- **Pomówienie**

Prawnik Sławomir Hyps pomówienie definiuje w następujący sposób: „Przez pomawianie rozumie się przypisywanie, zarzucanie, posądzanie lub oskarżanie innej osoby o określone postępowanie lub właściwości, które zawierają negatywną ocenę mającą jednak w konsekwencji prowadzić do poniżenia pomawianego w opinii publicznej lub narażać na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności”⁷¹. Autor ten zwraca uwagę, że „Treścią pomówienia będą zazwyczaj rozgłaszane informacje nieprawdziwe, należy jednak zauważyć, że karalne pomówienie może także, w określonych warunkach, dotyczyć informacji prawdziwych [...]. Ponadto pomówienie może polegać zarówno na twierdzeniu określonej okoliczności, jak i na przecenieniu okoliczności prawdziwej. [...] Bez wątpienia możliwe będzie pomówienie ustne (słowne) i pisemne w postaci listu, artykułu prasowego, publikacji książki lub utworu literackiego oraz karykatury, obrazu, malunku lub przez wykorzystanie wizerunku pokrzywdzonego (przerobienie zdjęcia)”⁷². Wprawdzie w taki sam sposób może odbywać się zniesławienie, jednak należy zauważyć, że zniesławienie jest właśnie konsekwencją pomówienia.

Pomówieniem w praktyce może być np. publiczne nazywanie kogoś zbrojcem, pijakiem, że jest osobą niekompetentną do wykonywania danego zawodu, że jest arogancki, nieuczciwy, leniwy itd., złośliwy, niesprawiedliwy, stronnicy, przekupny itd. Określenie „publicznie” oznacza znamie, które „jest spełnione wówczas, gdy uczyniony zarzut może być postrzegany przez nieokreślony bliżej (liczebnie i rodzajowo) lub szerszy krąg osób, np. na zebraniu, w trakcie zgromadzenia, na placu, ulicy, w otwartym, ogólnie dostępnym lokalu [...] w formie przemówienia, wypowiedzi, wywieszenia tekstu, wizerunku, w rozpowszechnianym piśmie, druku, prasie, radiu, telewizji i innych środkach masowej komunikacji”⁷³.

Cytowany wielokrotnie w niniejszym opracowaniu prawnik Roman Góral stwierdza, że *Kodeks karny* nie określa formy pomówienia, będącego krzywdzącym zarzutem osoby pomawiającej w stosunku do osoby pomawianej. „Zarzut [czyli treść pomówienia – JP] nie musi być skonkretyzowany, może być ogólnikowy, sformułowany w każdej postaci, powtarzany za innymi lub oparty na własnych obserwacjach, także w postaci

⁷⁰ R. Góral, op. cit., s. 354.

⁷¹ *Kodeks karny. Komentarz...*, s. 1146.

⁷² Ibidem, s. 1146; Sąd Najwyższy w Warszawie w jednej z rozpraw uznał zasadność kasacji wyroku wydanego przez Sąd Okręgowy, w którym uznano, że oskarżona o zniesławienie nie dopuściła się tego czynu, a jedynie korzystała z prawa do wyrażania krytycznej opinii. Sąd Najwyższy stwierdził ten wyrok za błędny, przychylając się do treści zaskarżenia tegoż wyroku wnioskującego o jego kasację, iż „na podstawie art. 523 § 1 k.p.k. rażąco naruszenie przepisów prawa materialnego, mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, tj. art. 212 § 1 k.k. przez jego błędną wykładnię i przyjęcie w ustalonym stanie faktycznym, że oskarżona działała w ramach pozaustawowego kontratypu dozwolonej krytyki, podczas gdy w świetle orzecznictwa sądowego i prawidłowej wykładni naruszonego przepisu działanie oskarżonej nosiło cechy bezprawności z uwagi na naruszenie zasad współżycia społecznego, nieprawdziwość stawianego zarzutu oraz działanie wyłącznie w celu zdyskredytowania oskarżyciela prywatnego”. Sąd Najwyższy podkreślił, że „Pozaustawowy kontratyp prawa do dozwolonej krytyki odnosi się wyłącznie do takich sytuacji, w których krytyka ta jest konieczna, tj. dla obrony uzasadnionego interesu konieczne jest naruszenie dobrego imienia innej osoby lub podmiotu zbiorowego. Wykroczenie poza ramy konieczności skutkuje odpowiedzialnością za zniesławienie. W orzecznictwie przyjmuje się, że realizowanie prawa do krytyki w pismach procesowych, skargach, wnioskach pozbawione jest cech bezprawności, pod warunkiem, że działanie sprawcy nie zmierza wyłącznie do poniżenia osoby, której dotyczy stawiany w piśmie zarzut”, Wyrok Sądu Najwyższego z 17 V 1917 r., sygn. akt III KK 477/16.

⁷³ R. Góral, op. cit., s. 359–360.

dostarczonego materiału pozwalającego na wysnucie przez inne osoby ujemnych wniosków o pokrzywdzonym. Źródło wiadomości jest więc obojętne, podanie go nie pozbawia zresztą czynu cech przestępstwa, nawet przy zastrzeżeniu poufności. Nieistotne też, czy jest to informacja o stwierdzonym fakcie, czy wysnuty z tego faktu wniosek – musi to jednak być wiadomość o faktach, a nie opinia, choć na ten temat poglądy są rozbieżne⁷⁴.

Zniesławienie to nie tylko inicjowanie pomawiania, ale także samo uczestniczenie w nim. Powoływanie się na to, że jedynie powtarza się zasłyszane informacje od innej osoby nie uwalnia od odpowiedzialności za zniesławienie⁷⁵. Określając to w języku potocznym, chodzi w tym przypadku o powtarzanie plotek o innej osobie, w terminologii stosowanej w propagandzie politycznej używa się określenia „czarna propaganda”, której celem jest właśnie zniesławienie konkurencji lub opozycji poprzez oczernianie. Jak stwierdza socjolog Lesław Wojtasik, „«Czarna propaganda» jest oparta na kłamstwie i prowokacji”⁷⁶. W jednym z wyroków Sądu Najwyższego uznano, że zniesławienie odbywać się może nie tylko z użyciem zdań oznajmujących, ale także w formie stawiania i rozpowszechniania pytań stanowiących sugestię zachęcającą do pogorszenia opinii o danej osobie wśród innych osób⁷⁷.

Osoba pomawiająca może powoływać się na prawo do krytyki jeśli pomówienie jest usprawiedliwione, tzn. gdy jest działaniem „w obronie społecznie uzasadnionego interesu”. Może jednak ze względu na jego formę zostać uznane jako zniewaga, tzn. jeśli np. podczas podnoszenia czy rozgłaszania danego zarzutu (zaskarżonego jako pomówienie) stosowano obelgi i obraźliwe epitety⁷⁸. Jak dodaje S. Hypś, „Prawo do «krytyki» nie może być utożsamiane z prawem do «zniesławiania»”. Dozwolona krytyka jest pozaustawowym kontratypem prawa, niemniej jednak musi się ona mieścić w granicach prawa, tzn. naruszenie dobrego imienia innej osoby lub podmiotu zbiorowego jest dozwolone tylko wówczas, gdy wymaga tego obrona uzasadnionego interesu publicznego. „Wykroczenie poza ramy konieczności skutkuje odpowiedzialnością za zniesławienie”, gdyż mimo, że każdy człowiek konstytucyjnie ma prawo do wyrażania opinii, to jednak każdy człowiek posiada także „prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego”, które ma charakter ograniczający prawo do wyrażania opinii o innych osobach⁷⁹. Poza tym pomawianie – jak łatwo zauważyć – ma charakter samosądu i stanowi poważne naruszenie *Konstytucji RP*, w której art. 45 zawiera postanowienie, że „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez uzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”⁸⁰. Ten przepis zawiera także *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, w której został on sformułowany obszerniej w postaci art. 47 zatytułowanego *Prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do sądu*. Dodano tam m.in., że „Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela”. A w art. 48 zatytułowanym *Domniemanie niewinności i prawo do obrony* stwierdzono, że „1. Każdego oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona zgodnie z prawem. 2. Każdemu oskarżonemu gwarantuje się poszanowanie prawa do obrony”⁸¹.

⁷⁴ Ibidem, s. 354.

⁷⁵ Ibidem, s. 356.

⁷⁶ L. Wojtasik, *Zarys psychologii propagandy*, Warszawa 1973, s. 84.

⁷⁷ *Kodeks karny. Komentarz...*, s. 1147.

⁷⁸ R. Góral, op. cit., s. 361; L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2005, s. 259.

⁷⁹ *Kodeks karny. Komentarz...*, s. 1145–1146.

⁸⁰ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej...*

⁸¹ *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej...*

Na koniec warto też zasygnalizować, że pomówienie czy zniesławienie ma miejsce nie tylko wtedy, gdy zniesławiająca wypowiedź dociera do wielu odbiorców, ale wystarczy, że będzie to jeden odbiorca. Co więcej, jeśli formą znieważenia będzie wywieśzono w publicznym miejscu ulotka o treści zniesławiającej lub zawierający taką treść wpis na stronie internetowej czy też przekazany za pośrednictwem komunikatora internetowego lub portalu społecznościowego, to mimo tego, że nikt jeszcze nie zdążył tej treści poznać, to jednak czyn zniesławiający został dokonany i podlega karze takiej samej, jak gdyby dotarł do wielu osób. Uwaga ta jest tutaj dopisana ze względu na to, że bardzo często uczniowie i ich rodzice mylą znieważanie z czynnym korzystaniem z prawa do krytyki. Przykładem jest złe wyrażanie się o nauczycielu w ramach zamkniętej grupy uczniów lub ich rodziców poprzez komunikator internetowy. Niestety, ale stosunkowo powszechnie znanym jest fakt, że do takich czynności dochodzi bardzo często. Uczestnicząc czynnie w takich dyskusjach należy mieć świadomość, że jest to karalne na podstawie przepisów objaśnionych wyżej.

Zakończenie

Nauczyciel nie jest funkcjonariuszem publicznym, jedynie pełni funkcję publiczną. Jednak ustawodawca objął go ochroną prawną taką, jaka przysługuje każdemu funkcjonariuszowi publicznemu. Regulację tę zawiera *Karta Nauczyciela*, której art. 63 odnosi się do przepisów zawartych w *Kodeksie karnym*, szczególnie w art. 222, 223, 224, 225, 226, 229, 231a, 272. W ten sposób nauczyciel ma prawo oczekiwać od dyrektora i organu prowadzącego szkołę, że naruszone jego prawa osobiste będą ścigane na mocy powództwa publicznego, czyli z urzędu. Zwalnia to nauczyciela z troski o samodzielne ubieganie się o sprawiedliwy proces sądowy oraz nie ponosi z tego tytułu żadnych kosztów. Ustawodawca przewidział nawet taką ewentualność, iż nauczyciel ma z urzędu zostać wzięty w obronę prawną (sądową) niezależnie od tego, czy jest świadom dokonanego wobec niego przestępstwa oraz bez względu na jego wolę w tej kwestii, gdyż ochronie podlega nie tylko konkretna osoba będąca nauczycielem, ale także sam zawód nauczyciela, któremu ustawodawca przypisuje prawo do szczególnego poszanowania. Praktyka pokazuje, że dobrem osobistym najczęściej naruszonym przez sprawców jest godność i cześć nauczyciela. Nauczyciel jako funkcjonariusz publiczny objęty jest ochroną prawną w sytuacjach, gdy sprawcą zamachu na jego dobro osobiste (godność, cześć, bezpieczeństwo, prawo do rzetelnego wykonywania czynności służbowych) jest zarówno osoba dorosła, jak i nieletni, zatem mogą to być uczniowie, ich rodzice oraz każda inna osoba (także inni nauczyciele oraz dyrektor), która dopuszczając się czynu zabronionego w stosunku do nauczyciela wie, że jest to nauczyciel. Analiza orzecznictwa sądowego ujawnia, że do najczęstszych przestępstw względnie czynów zabronionych, których ofiarą jest nauczyciel traktowany z mocy prawa jak funkcjonariusz publiczny są: znieważenie, zniesławienie, naruszenie nietykalności cielesnej jako forma znieważenia, a także groźby i szantaże. Do rzadkich należą przestępstwa przeciwko życiu lub zdrowiu nauczyciela.

Analiza tematyki zaprezentowanej w niniejszej pracy ukazuje, że istnieje potrzeba zintensyfikowania działalności edukacyjno-szkoleniowej obejmującej zarówno nauczycieli, jak i ogół społeczeństwa o istniejącym stanie rzeczy w zakresie prawnej ochrony nauczyciela jako funkcjonariusza publicznego. Większa świadomość społeczna, zwłaszcza środowiska uczniów i ich rodziców, z całą pewnością może się stać kluczowym czynnikiem prewencyjnym, zapobiegającym występowaniu sytuacji, w których zaistniałaby potrzeba korzystania z przysługującego nauczycielom przywileju do ochrony prawnej, zarówno tej szczególnej, przysługującej im jako funkcjonariuszom publicznym, jak i tej, jaką objęci są wszyscy obywatele Polski, co w *Kodeksie karnym* jest uregulowane w art. 212, 216, 217, 217a i in., oraz w art. 30 i 47 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*.

Aneksy

I. Przykłady orzecznictwa sądowego w sprawach dotyczących ochrony prawnej nauczyciela jako funkcjonariusza publicznego

1. Znieważenie nauczyciela przez ucznia⁸²

Sąd Rejonowy w Lipnie wydał 9 IX 2016 r. wyrok w sprawie ucznia jednej ze szkół, oskarżonego o to, że *„znieważył nauczyciela [...] kierując pod jego adresem słowa wulgarne i powszechnie uznawane obelżywymi oraz rzucił w jego kierunku ulepioną ze śniegu kulę - śnieżkę, podczas i w związku z popełnieniem przez wymienionego obowiązków zawodowych nauczyciela tj. o przestępstwo z art. 226 § 1 kk”*. Sąd orzekając, uznał sprawcę *„za winnego popełnienia zarzucanego mu aktem oskarżenia czynu tj. przestępstwa z art. 226 § 1 kk i za to na podstawie art. 226 § 1 kk zw.[iązanego] z art. 34 § 1 i § 1a pkt 1 kk i art. 35 § 1 kk wymierza mu karę 3 (trzech) miesięcy ograniczenia wolności polegającą na wykonywaniu nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cel społeczny w rozmiarze 20 (dwudziestu) godzin w stosunku miesięcznym”*. W uzasadnieniu Sąd stwierdził, że w dniu zdarzenia pokrzywdzony nauczyciel wraz innym nauczycielem *„pełnił dyżur na długiej przerwie na zewnątrz szkoły na alejce przy szkole”*, a nieopodal przed wejściem do szkoły stał sprawca czynu, tj. wymieniony uczeń wraz z innymi uczniami. Wówczas uczeń ten *„zaczął używać słów wulgarnych «spadaj, spieprzaj»”*. Gdy nauczyciele *„zaczęli zwracać uwagę uczniowi”*, w pewnym momencie *„zaczął lepić ze śniegu pigułę i zwrócił się do nauczyciela”* będącego ofiarą czynu słowami: *„wypierdolę Ci w te okulary, aż spadną”*. Po czym rzucił śnieżką celując w nauczyciela. Śnieżka przeleciała ponad jego głowę. Obwiniony uczeń nie przyznał się stawianego mu zarzutu. obrońca obwinionego wnioskował o uniewinnienie powołując się na brak dowodów i na to, że zeznania świadków nie były w pełni wystarczającym dowodem w sprawie. Sąd jednak oddalił ten wniosek i *„uznał oskarżonego [...] za winnego popełnienia zarzucanego mu aktem oskarżenia czynu tj. przestępstwa z art. 226 § 1 kk”*. Ponadto Sąd podkreślił, że nauczycielowi przysługuje prawo do korzystania *„z ochrony przewidzianej dla funkcjonariusza publicznego. Przy czym czyn oskarżonego był dokonany podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych”*, tzn. poszkodowany nauczyciel *„pełnił dyżur nauczycielski na dużej przerwie, była zwrócona uwaga uczniowi [...] i jego zachowanie było reakcją na uwagę nauczycieli. [...] Zgodnie z treścią art. 53 § 1. Sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę, bacząc, by jej dolegliwość nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu oraz biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa. Wymierzając karę, Sąd uwzględnia w szczególności motywację i sposób zachowania się sprawcy, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia cięższych na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw*

⁸² Wyrok Sądu Rejonowego w Lipnie z 9 IX 2016 r., sygn. II K 201/16.

przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego. Wymierzając karę Sąd wziął pod uwagę niekaralność oskarżonego i wywiad środowiskowy. Oskarżony jest kawalerem. Mieszka z ojcem i bratem w wynajętym domu. W domu panuje ogólny bałagan. Rodzice oskarżonego rozeszli się. Oskarżony mieszka z ojcem i bratem, zaś matka z dwoma córkami. Po rozstaniu rodziców oskarżony zmienił się na gorsze. [...] Ma lekceważące podejście do nauki. Oskarżony jako młoda osoba jest nacechowana negatywnymi działaniami wieku młodego. W trakcie przeprowadzanego wywiadu potrafił być grzeczny a za chwilę chamsko odpowiadać na pytania kuratora lub bekać. Sąsiedzi mówią, że nie zakłóca ich spokoju. Widywany jest z kolegami ze środowiska patologicznego. Nie jest widywany pod wpływem alkoholu. Dzielnicowy podał, że on i koledzy mają negatywne zdanie na temat oskarżonego – jest niegrzeczny, chamski i krnąbrny. [...] Sąd nie zgadza się ze stanowiskiem obrońcy oskarżonego «takie mamy czasy i takie zachowanie i słowa uczniów». Czasy nie usprawiedliwiają zachowania uczniów ale przede wszystkim nie oznaczają, że Sąd ma się godzić i akceptować wulgarne, naganne zachowanie uczniów wobec nauczycieli. Sąd nie akceptuje takiego zachowania. Uznaje, że należy się szacunek ucznia dla nauczyciela. To powinno być zasadą. Oskarżony cały proces uważał za coś śmiesznego. Sąd zauważył jego niestosowne wypowiedzi i zachowanie. Sąd uznał, iż oskarżony musi ponieść karę za swoje zachowanie i wymierzył mu karę w dolnych granicach zagrożenia 3 miesięcy ograniczenia wolności, po 20 godzin w stosunku miesięcznym. Kara polegająca na pracy na cele społeczne winna mu uzmysłowić naganność jego zachowania. Oskarżony nie pracuje, uczy się, jest na utrzymaniu ojca”.

2. Groźby rodzica pod adresem nauczycieli celem zmuszenia ich do zmiany ocen jego dziecka⁸³

Sąd Rejonowy w Pile uniewinnił rodzica jednej z uczennic pozwanego przez nauczycieli pod zarzutem stosowania przez obwinionego gróźb kierowanych pod ich adresem. Sąd Okręgowy w Poznaniu uchylił ten wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia.

Nauczyciele wystosowali następujące zarzuty wobec tegoż rodzica:

- „w okresie od dnia 28 maja 2014 roku do 9 czerwca 2014 roku w P. w Zespole Szkół [...] działając z góry powziętym zamiarem w krótkich odstępach czasu, kierował groźby bezprawne wobec nauczycieli tej Szkoły [...] oraz Dyrektora Szkoły [...] w ten sposób, że w towarzystwie dwóch mężczyzn podniesionym tonem formułował pod adresem tych osób wypowiedzi dotyczące konieczności zmian ocen negatywnych nie promujących do klasy (...) wystawionych jego córce [...] z zajęć edukacyjnych za rok szkolny 2013–2014, a zachowanie to z uwagi na okoliczności, w jakich zostały wypowiedziane wzbudziły u pokrzywdzonych obawę popełnienia na ich szkodę tj. od przestępstwa z art. 224 § 2 k.k. w związku z art. 12 k.k.”
- „w dniu 25 sierpnia 2014 roku w [...] w Zespole Szkół [...] kierował groźby karalne wypowiedziane do dyrektora szkoły [...] w ten sposób, że podczas zapoznawania się z wynikami sprawdzianu wiedzy i umiejętności z przedmiotu Histo-

⁸³ Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z 21 VIII 2015 r., sygn. IV Ka 760/15.

rii swojej córki [...] wypowiedział słowa «teraz zajmę się rodzinami», co z uwagi na okoliczności zdarzeń zaistniałych w okresie od 28 maja 2014 roku do 9 czerwca 2014 roku w Zespole Szkół [...] wzbudziły u nauczycieli Szkoły [...] oraz Dyrektora [...] uzasadniają obawę popełnienia przestępstwa na ich szkodę tj. od przestępstwa z art. 190 § 1 k.k.»

Sąd Okręgowy w Poznaniu uchylając wyrok uniewinniający Sądu Rejonowego w Pile i przekazując go do ponownego rozpatrzenia wystosował następujące uzasadnienie:

„Pokrzywdzone dokładnie, na ile jest to możliwe w tego rodzaju sytuacjach, opisały zachowanie wobec nich oskarżonego. Jest zrozumiałe, że nie były one w stanie odtworzyć wszystkich gestów, intonacji głosu oskarżonego i wszystkich tych elementów jego zachowania, które łącznie i to u wszystkich z nich wzbudziły strach i przekonanie, że wypowiedziane przez niego słowa w rodzaju «przepisy są do muru szkoły, a za murami załatwię to po swojemu», «ja jeszcze pożyję trzydzieści lat i mogę dużo rzeczy zrobić» stanowią zapowiedź wyrządzenia im bezprawnej krzywdy. Oczywiście można sobie hipotetycznie wyobrazić, że mamy do czynienia z sześcioma przewrażliwionymi na punkcie swojego bezpieczeństwa kobietami. Obiektywnie jednak rzecz ujmując, jeżeli przyjmujemy, że zeznają one zgodnie z prawdą, a tak Sąd I instancji ocenił ich zeznania, to należy uznać, że w zachowaniu oskarżonego musiało być coś takiego co wzbudziło u nich strach, że jeżeli nie spełni jego woli, to zostaną w sposób bezprawny skrzywdzone. Słusznie podnoszą skarżący, że przybycie do szkoły oskarżonego z dwoma osobnikami nie mogło być przypadkowe.

Rzeczywista rola tych mężczyzn bardzo dokładnie wynika z przywołanych w apelacji prokuratora zeznań świadka H.P. Nie przypadkowo oskarżony, gdy wymusił na H.P. oświadczenie, że kwestię stopnia, jaki wystawi na koniec roku jego córce, przeanalizuje do jutra, to w jej obecności zwrócił się do stojących w pobliżu tych mężczyzn «że dobra, że do jutra». Jak wynika z zeznań tej pokrzywdzonej sposób prowadzonej przez oskarżonego rozmowy, wypowiedziane wobec niej oświadczenia «że pożyję jeszcze trzydzieści lat i wiele rzeczy można w tym czasie zrobić», obecność tych mężczyzn i sposób w jaki się do nich zwrócił, stanowiły dla niej jasny przekaz, że jeżeli nie spełni woli oskarżonego i w odczuciu oskarżonego skrzywdzi jego córkę to stanie się jej krzywda i to fizyczna. Zdaniem Sądu odwoławczego każda obiektywna analiza opisanej przez H.P. sytuacji prowadzi również do takiego jednoznacznego wniosku. Już powyżej opisane zachowanie oskarżonego, obiektywnie je oceniając, w swojej wymowie jest jednoznaczne. Zakładając, że nawet przy tych ustaleniach co do okoliczności i sposobu zachowania oskarżonego wobec pokrzywdzonych, ktoś mógłby jeszcze mieć wątpliwości co do rzeczywistej intencji oskarżonego, to zachowanie oskarżonego w dniu 25.08.2014 r. wobec dyrektora szkoły [...], gdy dowiedział się, że jego córka nie uzyska promocji, w tym jego stwierdzenie w odniesieniu do osób, które jego zdaniem skrzywdziły jego córkę «teraz zajmę się rodzinami» nie może być rozumiane inaczej jak zapowiedź wyrządzenia krzywdy najbliższym pokrzywdzonych. W realiach przedmiotowej sprawy, uwzględniając całość zachowania oskarżonego wobec pokrzywdzonych, próba interpretacji tej wypowiedzi, że nie stanowi ona groźby bezprawnej, wydaje się nie do zaakceptowania”.

3. Naruszenie nietykalności cielesnej nauczyciela przez osobę dorosłą na terenie szkoły w obecności uczniów⁸⁴

Sąd Rejonowy w Legionowie 5 XII 2017 r. wydał wyrok w sprawie „oskarżonej o to, że: w dniu 9 lutego 2017 roku [...] na terenie [...] Zespołu Szkół [...] d o k o n a ł a naruszenia nietykalności cielesnej funkcjonariusza publicznego nauczyciela E.G., poprzez szarpanie za ramię, podczas i w związku z pełnieniem przez nią obowiązków służbowych, tj. o czyn z art. 222 § 1 k.k.” Sąd w orzeczeniu stwierdził, że „Uznaje oskarżoną B.S. za winną popełnienia zarzucanego jej w akcie oskarżenia czynu, stanowiącego przestępstwo z art. 222 §1 k.k. i za to na mocy powołanego przepisu wymierza jej karę 50 (pięćdziesięciu) stawek dziennych grzywny, oznaczając wysokość jednej stawki na 10 (dziesięć) złotych”.

W uzasadnieniu tego wyroku Sąd stwierdził

„Sąd, na podstawie całokształtu materiału dowodowego ujawnionego podczas rozprawy głównej, ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 9 lutego 2017 r. oskarżona B.S. została wezwana przez pedagoga szkolnego do [...] Zespołu Szkół [...] w celu odbioru ze szkoły jej wychowanki K.P. Powodem wezwania do odbioru dziecka przed zakończeniem zajęć lekcyjnych było to, że uczennica skarżyła się na bóle brzucha. Pielęgniarka szkolna zgłosiła oskarżonej, że we włosach K.P. znajdowały się wszy, a wychowawczyni jej klasy E.G. stwierdziła, że nie dbała ona o higienę. Oskarżona oburzyła się i postanowiła wyladować swą złość na E.G. Udała się wraz z K.P. i drugą swoją wychowanicą – J.W. na korytarz szkolny i skierowała do klasy, w której zajęcia miała E.G. E.G. przebywała wówczas na korytarzu, gdyż w szkole była przerwa między lekcjami, uczniowie chodzili po korytarzu. Oskarżona podeszła do E.G., mocnym ruchem szarpnęła ją za prawe ramię i skierowała w stronę K.P., żądając oświadczenia, czy K. śmierdzi. Na skutek szarpnięcia pokrzywdzona nie doznała zaczerwienienia ani zasinienia na ręce, nie bolała ją ręka i jej ubranie nie uległo uszkodzeniu”.

Oskarżona nie przyznała się do winy i zarzuciła nauczycielce kłamstwo. Sąd jednak „dał wiarę zeznaniom pokrzywdzonej”, iż „Opiekunka K. została wezwana do szkoły, gdyż uczennica skarżyła się na ból brzucha. Następnie oskarżona wpadła w «amok», udała się na korytarz szkolny, złapała ją gwałtownie za ramię i obróciła w jej kierunku. Na korytarzu byli wówczas uczniowie i nauczyciele”. Po przesłuchaniu świadków Sąd stwierdził, co następuje:

„Pokrzywdzona była nauczycielką i korzystała z ochrony należącej funkcjonariuszom publicznym, jak przewiduje art. 63 ust. 1 Karty Nauczyciela. W dniu 9 lutego 2017 r. oskarżona przyszła do [...] Zespołu Szkół [...], gdzie uczyła się jej wychowanka. Oskarżona wzburzyła się, gdy dowiedziała się, że pokrzywdzona sugerowała, że ta wychowanka nie dbała o higienę. Oskarżona nie chciała przyjąć do wiadomości, że jej wezwanie do szkoły było konieczne i mogło wpłynąć na pozytywną zmianę jej zachowania. Podeszła do pokrzywdzonej, szarpnęła ją za ramię i skierowała w stronę uczennicy.

Nie może budzić wątpliwości, że działania oskarżonej wyczerpywały znamiona przestępstwa określonego w art. 222 § 1 k.k., gdyż polegały na naruszeniu nietykalności cielesnej nauczyciela, który korzysta z ochrony przewidzianej dla funkcjonariusza publicznego.

⁸⁴ Wyrok Sądu Rejonowego w Legionowie z 5 XII 2017 r., sygn. II K 367/17.

Stopień społecznej szkodliwości czynu przypisanego oskarżonej był znaczny, gdyż oskarżona działała w czasie przerwy lekcyjnej, wskazała bardzo negatywny przykład dla dzieci, które znajdowały się na korytarzu.

Znaczny był również stopień winy oskarżonej, gdyż działała ona umyślnie i z chęci wyrządzenia pokrzywdzonej dolegliwości.

[...]

Celem postępowania karnego jest zapobieganie popełniania przestępstwom i kształtowanie w społeczeństwie szacunku dla norm prawnych i słusznym interesów innych osób oraz wskazywanie, że reguły współżycia społecznego wykluczają dopuszczalność naruszania nietykalności cielesnej innych osób, a nauczyciel powinien cieszyć się szacunkiem i zaufaniem, co kształtuje właściwe postawy dzieci i młodzieży.

Biorąc pod uwagę powyższe, Sąd uznał, że karą adekwatną, sprawiedliwą i zdolną spełnić cele wychowawcze i poprawcze wobec oskarżonej, a jednocześnie właściwie kształtującą świadomość prawną społeczeństwa powinna być kara 50 stawek dziennych grzywny. Wysokość jednej stawki określono na minimalnej wysokości, gdyż oskarżona ma niewielkie dochody.

[...]”.

4. Powtarzalne znieważanie nauczyciela i dyrektora szkoły przez ucznia⁸⁵

Sąd Rejonowy w Jeleniej Górze 11 I 2016 r. wydał wyrok w sprawie ucznia, który:

„I. w dniu 26 września 2014 roku [...] na terenie Zespołu [...] znieważał funkcjonariusza publicznego – Dyrektora Placówki K.Z. podczas i w związku z wykonywaniem przez nią obowiązków służbowych w ten sposób, że używał wobec niej słów powszechnie uznawanych za obelżywe, to jest o czyn z art. 226 § 1 kk

II. w dniu 26 września 2014 roku [...] na terenie Zespołu [...] znieważał funkcjonariusza publicznego – nauczyciela M.B. podczas i w związku z wykonywaniem przez niego obowiązków służbowych w ten sposób, że używał wobec niego słów powszechnie uznawanych za obelżywe, to jest o czyn z art. 226 § 1 kk”.

Sąd orzekł, iż „Uznaje oskarżonego M.R. za winnego popełnienia zarzucanych mu czynów opisanych w pkt 1 i 2 części wstępnej wyroku, z tą zmianą, iż w zakresie czynu opisanego w pkt 1 pokrzywdzoną jest K.Z., tj. występku z art. 226 § 1 k.k., przy przyjęciu, iż stanowią one ciąg przestępstw z art. 91 § 1 k.k. i za to na podstawie art. 226 § 1 k.k. w zw. z art. 91 § 1 k.k. wymierza mu karę 6 (sześciu) miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 (dwudziestu) godzin w stosunku miesięcznym”.

W uzasadnieniu Sąd stwierdził co następuje:

„M.R. był wychowankiem Zespołu [...]. W dniu 26 września 2014 roku kilka minut po godzinie 8:00 M.R. odmówił pójścia na zajęcia praktycznej nauki zawodu. Wówczas dyrektor tej Placówki K.Z. poprosiła M.R., aby udał się na lekcje. M.R. w obecności wychowanków i osób dorosłych zaczął wyzywać K.Z. wulgarnymi i obelżywymi słowami. Następnie M.R. udał się do klasy, w której zajęcia prowadził nauczyciel M.B., będący wychowawcą oskarżonego. M.B. zezwolił M.R. na pozostanie w sali lekcyjnej. W pewnym momencie oskarżony zaczął krzyczeć do nauczyciela, rzucać w jego kierunku

⁸⁵ Wyrok Sądu Rejonowego w Jeleniej Górze z 11 I 2016 r., sygn. II K 558/15.

gąbką oraz kierować do niego wulgarne wyzwiska. O zachowaniu oskarżonego dyrektorka placówki zawiadomiła Policję. [...]

Zebrany w sprawie materiał dowodowy, poddany przez Sąd gruntownej i wszechstronnej analizie, stworzył niepodważalną podstawę do stwierdzenia sprawstwa, jak i winy oskarżonego M.R. w zakresie zarzucanych mu czynów. [...] Dodać należy, iż tego samego dnia K.Z. sporządziła notatkę służbową, w której zawarła opis zachowania oskarżonego. Zachowanie M.R. zostało także opisane przez M.B. w arkuszu obserwacji zachowania. Zarówno relacje świadków, jak też sporządzone przez nich dokumenty Sąd uznał za wiarygodne. Brak jest jakichkolwiek podstaw do kwestionowania prawdziwości tych dowodów. [...] Sąd jako wiarygodne uznał wnioski opinii sądowo-psychiatrycznej sporządzonej przez biegłych psychiatrów [...]. Jako wiarygodne Sąd uznał dowody z dokumentów ujawnione w toku procesu bowiem zostały one sporządzone przez powołane do tego podmioty, a żadna ze stron nie kwestionowała ich autentyczności. [...] Reasumując Sąd uznał M.R. za winnego popełnienia przestępstw polegających na tym, że:

- w dniu 26 września 2014 roku [...] na terenie Zespołu [...] *z nie ważył funkcyjnariusza publicznego – Dyrektora Placówki K.Z. podczas i w związku z wykonywaniem przez nią obowiązków służbowych w ten sposób, że używał wobec niej słów powszechnie uznawanych za obelżywe,*
- w dniu 26 września 2014 roku na terenie Zespołu [...] *z nie ważył funkcyjnariusza publicznego – nauczyciela M.B. podczas i w związku z wykonywaniem przez niego obowiązków służbowych w ten sposób, że używał wobec niego słów powszechnie uznawanych za obelżywe, stanowiących występki z art. 226 § 1 k.k.*

Zważywszy, iż M.R. działał w krótkich odstępach czasu, z wykorzystaniem takiej samej sposobności oraz zanim zapadł wyrok w odniesieniu do któregośkolwiek z tych czynów Sąd uznał, iż czyny te stanowią ciąg przestępstw z art. 91 § 1 k.k.

M.R. nie jest chory psychicznie ani upośledzony umysłowo. Jest osobą działającą w normalnej sytuacji motywacyjnej. Można mu zatem przypisać winę. Oskarżony działał umyślnie. Chciał znieważyć pokrzywdzonych i w tym celu kierował do nich słowa powszechnie uznane za obelżywe. Oskarżony wiedział on, iż K.Z. jest Dyrektorem Zespołu (...) a M.B. – nauczycielem w tej placówce, wychowawcą M.R. Występku znieważenia oskarżony dokonał podczas i w związku z pełnieniem przez pokrzywdzonych obowiązków służbowych. Pokrzywdzeni korzystali przy tym z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym, przewidzianej w kodeksie karnym. Oskarżony znieważał K.Z. i M.B. wypowiadając wobec nich wulgarne słowa, które uznane są powszechnie za obelżywe. Słowa użyte przez oskarżonego ubliżyły pokrzywdzonym i obraziły ich. Wyrażały one też pogardę dla godności pokrzywdzonych. W ocenie Sądu oskarżony zamiarem swym obejmował urzeczywistnienie wszystkich ustawowych znamion przypisanych mu przestępstw z art. 226 § 1 k.k. Oskarżony przy tym zdawał sobie sprawę zarówno z bezprawności, jak i karygodności swego postępowania.

Biorąc pod uwagę dyrektywy wymiaru kary, określone w art. 53 k.k., a więc stopień zawinienia oskarżonego, stopień społecznej szkodliwości czynu, sposób życia oskarżonego przed popełnieniem przestępstwa, Sąd uznał za zasadne wymierzenie oskarżonemu kary 6 (sześciu) miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 (dwudziestu) godzin w stosunku miesięcznym. Przy wymiarze kary oskarżonemu Sąd uwzględnił całokształt okoliczności podmiotowych i przedmiotowych popełnionego przez niego przestępstwa, a

zwłaszcza charakter czynów. Wymierzając oskarżonemu karę Sąd przede wszystkim baczyl, aby była ona dostosowana do stopnia społecznej szkodliwości czynu. W ocenie Sądu stopień społecznej szkodliwości czynów oskarżonego nie był znaczny. Stopień ten podwyższa okoliczność, iż oskarżony znieważał pokrzywdzonych w obecności innych wychowanków, a także karalność oskarżonego za czyn podobny, kwalifikowany z art. 226 § 1 k.k. Na marginesie wskazać należy, iż fakt uprzedniej karalności oskarżonego wykluczał możliwość zastosowania wobec niego instytucji warunkowego umorzenia postępowania, o co wnosila obrońca oskarżonego. Z drugiej strony jednak Sąd za-uważyl, iż oskarżony był osobą korzystającą z opieki lekarskiej, leczoną psychiatrycznie, odczuwającą do-legliwości związane z tym leczeniem, co mogło powo-dować jego drażliwość. Jako okoliczność łagodzącą przy wymiarze kary Sąd uwzględnił przyznanie się oskarżonego do popełnienia zarzuconych mu czynów, a także skrucę wyrażającą się w przeproszeniu pokrzywdzonych, poprawie swojego zachowania, o czym zeznali K.Z. i M.B. Sąd miał też na względzie młody wiek oskarżonego.

Popelnienie przez oskarżonego przypisanych mu przestępstw przemawia za wymie-rzeniem mu kary, która uświadomi mu nieopłacalność przestępstwa i wdroży go do ży-cia w społeczeństwie. Zdaniem Sądu, orzeczona kara z pewnością jest adekwatna do stopnia jego winy i szkodliwości społecznej czynu oraz spełni wobec niego cele resocja-lizacyjne. Przy wymiarze kary oskarżonemu Sąd kierował się również ogólnymi dyrek-tywami wymiaru kary, dlatego wymierzając ją wziął pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć. Kara w tym wymiarze winna uzmysłować oskarżone-mu nieopłacalność łamania prawa, stanowiąc jednocześnie przestrożę na przyszłość. Wymierzona kara powinna spełnić wobec oskarżonego przede wszystkim cele wycho-wawcze i winna wdrożyć go do poszanowania zasad porządku prawnego. Tak ukształ-towana kara będzie także realizowała cele ogólnoprewencyjne i da wyraz zdecydowa-nego braku społecznej akceptacji dla tego typu działań.

Wymierzona oskarżonemu M.R. kara ograniczenia wolności winna dlań stanowić realną dolegliwość. Dolegliwość ta jest nie tylko ważna z punktu widzenia celów zapo-biegawczych i wychowawczych, które ma osiągnąć kara w stosunku do oskarżonego, ale także odgrywa istotną rolę z punktu widzenia kształtowania świadomości prawnej spo-leczeństwa, umacniając przekonanie, że zaatakowane przestępstwem dobro jest rzeczy-wicie chronione.

Zdaniem Sądu kara w tych rozmiarach stanowić będzie dla oskarżonego wystarczają-cą dolegliwość, adekwatną do stopnia jego zawinienia i stopnia szkodliwości społecznej czynu. Orzeczona kara winna spełnić swoje cele zapobiegawcze i wychowawcze wobec oskarżonego, jak i potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej spo-leczeństwa”.

II. Przykłady procedur postępowania

1. Przykład procedury postępowania w przypadku stwierdzenia naruszenia godności nauczyciela przez ucznia⁸⁶

PROCEDURA

postępowania w przypadku stwierdzenia naruszenia godności nauczyciela lub innego pracownika szkoły
w Szkole Podstawowej nr 1 im. Armii Krajowej w Gostyninie

Podstawa prawna:

I. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny;

1. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela;
2. Ustawa z dnia 28 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich;
3. art. 63 Karty Nauczyciela:
„§ 1. Nauczyciel, podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, korzysta z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych na zasadach określonych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997r. – Kodeks karny”.
„§ 2. Organ prowadzący szkołę i Dyrektor szkoły są obowiązani z urzędu występować w obronie nauczyciela, gdy ustalone dla nauczyciela uprawnienia zostaną naruszone”.
4. art. 226 Kodeksu karnego:
„§ 3. Kto znieważa funkcjonariusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybranej, podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”.
Zniewaga jest przestępstwem przeciwko godności osobistej człowieka, a więc przeciwko jego subiektywnemu poczuciu własnej wartości. Zwrot ten należy rozumieć, jako dobitne i stanowcze zachowanie się sprawcy, demonstracyjnie podkreślające pogardę w stosunku do nauczyciela. *M o ż e t o b y ć e p i t e t s ł o w n y l u b o b e ł ż y w y g e s t*, przy czym istotne dla sprawy jest nie tyle słownikowe znaczenie danego zwrotu językowego, lecz jego utarte i umowne znaczenie społeczne oraz fakt, że uważane są za obraźliwe i tak je odbiera nauczyciel.
5. art. 222 Kodeksu karnego:
„§ 1. Kto narusza nietykalność cielesną funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3”.
Nietykalność cielesna oznacza zakaz fizycznego oddziaływania sprawcy na ciało nauczyciela w sposób znieważający, przykry lub bolesny. Czynna napaść oznacza energiczne, zaczepne, gwałtowne *d z i a ł a n i e p o d j ě t e z z a m i a r e m w y r z ą d z e n i a f i z y c z n e j k r z y w d y*, uszczerbku na zdrowiu lub zadania bólu, przy czym obrany cel nie musi zostać osiągnięty.
6. art. 212 Kodeksu karnego stanowi podstawę pociągnięcia do odpowiedzialności karnej za zniesławienie funkcjonariusza publicznego (nauczyciela):

⁸⁶ *Procedura postępowania w przypadku stwierdzenia naruszenia godności nauczyciela lub innego pracownika szkoły w Szkole Podstawowej nr 1 im. Armii Krajowej w Gostyninie*, <http://www.sp1gostynin.edu.pl/images/stories/RJ/2016-17/procedury/12.pdf> (18 V 2019).

„§ 1. Kto pomawia inną osobę, grupę osób, instytucję, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności”. Zniesławienie polega na publicznym pomawianiu nauczyciela o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć go w oczach opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebną do wykonywania zawodu pedagoga. Nie zwalnia od odpowiedzialności za zniesławienie przekazywanie wypowiedzi innych osób na zasadzie *relata refero* (powtarzam, co mi powiedziano).

II. Za naruszenie godności osobistej nauczyciela lub innego pracownika szkoły uznaje się:

1. lekceważące i obraźliwe zachowania wobec nauczyciela lub innego pracownika szkoły wyrażone w słowach lub gestach,
2. lekceważące i obraźliwe zachowanie ucznia w stosunku do nauczyciela lub innego pracownika szkoły w obecności osób trzecich,
3. prowokacyjne zachowanie wyrażone w słowach lub gestach,
4. nagrywanie lub fotografowanie ww. pracowników szkoły bez ich wiedzy i zgody,
5. naruszenie prywatności i własności prywatnej tych osób,
6. użycie wobec nich przemocy fizycznej lub psychicznej,
7. pomówienia i oszczerstwa wobec w/w pracowników,
8. naruszenie ich nietykalności osobistej poprzez upublicznienie nieautoryzowanych informacji w Internecie i innych mediach.

III. Procedura:

1. w przypadku naruszenia godności nauczyciela lub innego pracownika szkoły, przez ucznia lub inną osobę, poszkodowany ma obowiązek zgłoszenia powyższego zdarzenia do dyrektora szkoły, a w przypadku jego nieobecności do wicedyrektora lub pedagoga szkolnego,
2. dyrektor szkoły lub jego zastępca albo pedagog, do którego wpłynęło takie zgłoszenie, przeprowadza z uczniem i świadkami zdarzenia rozmowę wstępną, a następnie podejmuje następujące działania:

Jeżeli zdarzenie ma miejsce po raz pierwszy:

- a) niezwłoczne powiadomienie rodziców ucznia o zaistniałej sytuacji,
- b) ukaranie ucznia zgodnie z wykazem kar zapisanym w Statucie,
- c) pomniejszenie liczby punktów z zachowania –20 pkt, (waga negatywnych zachowań),
- d) podpisanie przez rodziców/prawnych opiekunów ucznia kontraktu indywidualnego ze szkołą, zawierającego dalsze zasady współpracy stron,
- e) poinformowanie kuratora sądowego o zaistniałych okolicznościach, w przypadku, gdy uczeń ma go przydzielonego;

Jeżeli zdarzenie ma miejsce po raz kolejny:

- a) niezwłoczne powiadomienie rodziców ucznia o zaistniałej sytuacji i wezwanie ich do szkoły,

- b) ukaranie ucznia przez dyrektora szkoły za rażące naruszenie postanowień Statutu,
- c) obniżenie uczniowi oceny zachowania co najmniej o jeden stopień,
- d) podpisanie przez rodziców/prawnych opiekunów i ucznia kontraktu indywidualnego ze szkołą, zawierającego dalsze zasady współpracy stron,
- e) w przypadku niedotrzymania postanowień kontraktu skierowanie przez szkołę pisma do sądu rodzinnego z prośbą o rozeznanie sytuacji rodzinnej ucznia i monitorowanie oraz dokumentacja zachowania ucznia,
- f) w każdym przypadku należy sporządzić notatkę służbową dotyczącą zaistniałego zdarzenia.

2. Przykład procedury postępowania w przypadku stwierdzenia naruszenia godności nauczyciela przez ucznia⁸⁷

PROCEDURA POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU STWIERDZENIA NARUSZENIA GODNOŚCI PRACOWNIKA SZKOŁY PRZEZ UCZNIA

Podstawa prawna:

- Ustawa z 26 stycznia 1982 r.
- Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, ze zm.).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r.
- Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553. ze zm.).
- Ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 ze zm.).

Definicja:

Za naruszenie godności pracownika szkoły przez ucznia uznajemy:

- a) Lekceważące i obraźliwe zachowanie wobec ww. wyrażone w słowach lub gestach.
- b) Prowokacje pod adresem ww. wyrażone w słowach lub gestów.
- c) Nagrywanie/fotografowanie ww. bez ich wiedzy i zgody.
- d) Naruszenie ich prywatności i własności prywatnej.
- e) Użycie wobec nich przemocy fizycznej i psychicznej.
- f) Pomówienia i oszczerstwa wobec ww. pracowników.
- g) Naruszenie ich nietykalności osobistej.

1. W przypadku, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że uczeń naruszył godność pracownika szkoły, nauczyciel lub pracownik niepedagogiczny szkoły, który powziął takie podejrzenie, ma obowiązek zgłoszenia powyższego faktu do pedagoga szkolnego lub wychowawcy klasowego, a w przypadku ich nieobecności – wicedyrektora lub dyrektora szkoły.

⁸⁷ Zarządzenie nr 02/01/20 Dyrektora Technikum Kształcenia Zawodowego nr 1 w Sochaczewie z dnia 30 stycznia 2017 roku w sprawie przyjęcia procedur postępowania w sytuacjach zagrożenia, załącznik nr 10, https://zskz.com.pl/wp-content/uploads/2017/01/zarzadzenie_2_2017.pdf (19 V 2019).

2. W obecności pracowników wymienionych w pkt 1 procedury uczeń odbywa z nimi rozmowę wstępną.

3. Jeżeli zdarzenie ma miejsce po raz pierwszy w przypadku tego ucznia i dotyczy punktu a lub b definicji:

- wychowawca niezwłocznie powiadamia telefonicznie rodziców ucznia o zaistniałej sytuacji,
- uczeń otrzymuje naganę dyrektora szkoły za rażące naruszenie regulaminu szkoły i statutu,
- rodzice/prawni opiekunowie i uczeń podpisują ze szkołą kontrakt indywidualny, zawierający dalsze zasady współpracy stron,
- jeżeli uczeń ma kuratora sądowego, zostaje on także poinformowany o zaistniałych okolicznościach;

4. Jeżeli zdarzenie ma miejsce po raz kolejny w przypadku tego ucznia:

- wychowawca niezwłocznie powiadamia telefonicznie rodziców ucznia o zaistniałej sytuacji,
- uczeń otrzymuje naganę dyrektora szkoły na piśmie za rażące naruszenie regulaminu szkoły i statutu,
- uczeń otrzymuje naganną ocenę z zachowania,
- rodzice/prawni opiekunowie i uczeń podpisują ze szkołą kontrakt indywidualny, zawierający dalsze zasady współpracy stron,
- sporządzona zostaje notatka służbowa z czynności szkoły, podpisana także przez rodziców/prawnych opiekunów ucznia,
- szkoła kieruje pismo do Sądu Rodzinnego z prośbą o zbadanie sprawy i podjęcie dalszego postępowania,
- jeżeli uczeń ma kuratora sądowego, on także zostaje poinformowany o zaistniałych okolicznościach;

5. Jeżeli zachowanie ucznia dotyczy pozostałych punktów definicji (tj. b, c, e, f, g):

- wychowawca niezwłocznie powiadamia telefonicznie rodziców ucznia zaistniałej sytuacji i wzywa ich do szkoły,
- wzywana jest natychmiast policja lub straż miejska,
- uczeń otrzymuje naganę dyrektora szkoły na piśmie za rażące naruszenie regulaminu szkoły i statutu,
- uczeń ma obniżoną naganną ocenę z zachowania,
- rodzice/prawni opiekunowie i uczeń podpisują ze szkołą kontrakt indywidualny zawierający dalsze zasady współpracy stron,
- sporządzona zostaje notatka służbowa z czynności szkoły i właściwych służb, podpisana także przez rodziców/prawnych opiekunów ucznia,
- osoba poszkodowana zgłasza na policję wniosek o popełnieniu przestępstwa z powództwa cywilnego (dotyczy pracowników niepedagogicznych szkoły, nauczyciel, podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków

służbowych, korzysta z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych),

- jeżeli uczeń ma kuratora sądowego, on także zostaje poinformowany o zaistniałych okolicznościach.

Jeżeli zdarzenie powtarza się, szkoła występuje do sądu rodzinnego o zaostrożenie środków, do skierowania do ośrodka włącznie, a do kuratora oświaty kieruje wniosek o przeniesienie ucznia do innej szkoły lub skreślenie go z listy uczniów (zgodnie z obowiązującymi przepisami).

Uczniowi i jego rodzicom przysługuje prawo odwołania od wymierzonej kary w ciągu 14 dni od jej zaistnienia.

Odwołanie składać należy do dyrektora szkoły w formie pisemnej w sekretariacie szkoły. Dokument taki zostaje wpisany do dziennika pism przychodzących i jest mu nadany numer. Dyrektor szkoły rozpatruje odwołanie w ciągu 14 dni i powiadamia o tym rodziców”.

3. Przykład procedury postępowania w przypadku stwierdzenia naruszenia uprawnień nauczyciela przez kogokolwiek⁸⁸

PROCEDURA POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU NARUSZENIA UPRAWNIENÍ NAUCZYCIELA JAKO FUNKCJONARIUSZA PUBLICZNEGO PRZEZ UCZNIA, RODZICA, OPIEKUNA PRAWNEGO, LUB INNYCH OSÓB.

Podstawa prawna:

1. Ustawa z 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, ze zm.).
2. Ustawa z 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553. ze zm.).
3. Ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 ze zm.).
4. Kodeksem karnym (art. 222, art. 223, art. 224, art. 226)

Definicja:

Za naruszenie uprawnień nauczyciela jako funkcjonariusza publicznego uznajemy:

- naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza publicznego-nauczyciela (typowe działania to uderzenie, kopnięcie, pchnięcie, przewrócenie, pociągnięcie za włosy, oplucie, rzucenie w osobę jakimś przedmiotem, oblanie wodą lub nieczystościami), czynną napaść na funkcjonariusza publicznego-nauczyciela (czynna napaść oznacza energiczne, zaczepne, gwałtowne działanie podjęte z zamiarem wyrządzenia fizycznej krzywdy, uszczerbku na zdrowiu lub zadania bólu, przy czym obrany cel nie musi zostać osiągnięty).

⁸⁸ Ibidem, załącznik nr 9.

- znieważenie (zniesławienie) funkcjonariusza publicznego-nauczyciela podczas pełnienia przez niego obowiązków służbowych (to zachowanie wyrażające pogardę wyrażoną zwykle w postaci epitetu słownego, ale można ją też wyrazić pismem, wizerunkiem, obelżywym gestem, działaniem lub zaniechaniem. O uznaniu danego zachowania za zniewagę decydują utrwalone zwyczaje społeczne, a nawet środowiskowe. Zniewaga może być dokonana w obecności osoby znieważonej albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do tej osoby dotarła).

W przypadku naruszenia uprawnień w stosunku do nauczyciela jako funkcjonariusza publicznego przez ucznia lub rodzica ucznia, lub opiekuna prawnego lub innych osób, dyrektor szkoły wszczyna postępowanie z urzędu występując w obronie nauczyciela.

1. Po ustaleniu stanu faktycznego i stwierdzeniu, że nastąpiło naruszenie godności osobistej nauczyciela dyrektor szkoły:

- zgłasza zajście policji,
- przekazuje informacje do Sądu Rodzinnego,
- dyrektor powiadamia rodziców lub opiekunów prawnych ucznia o okolicznościach zdarzenia i wszczęciu postępowania.

2. Wszystkie czynności wykonywane w ramach postępowania wewnątrzszkolnego dokumentowane są protokołem, który składa się z wyjaśnień uczestników postępowania, świadków zdarzenia.

4. Przykład procedury postępowania w przypadku informacji o popełnieniu na terenie szkoły przestępstwa ściganego z urzędu⁸⁹

PROCEDURA POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU UZYSKANIA INFORMACJI O POPEŁNIENIU PRZESTĘPSTWA ŚCIGANEGO Z URZĘDU NA TERENIE SZKOŁY

Wybrane kategorie przestępstw z Kodeksu karnego „ścigane z urzędu” (postępowanie wszczyna się niezależnie od woli pokrzywdzonego a nawet wbrew jego woli!).

Udział w bójce – starcie co najmniej 2 osób, z których każda występuje w roli napastnika i napadniętego – ze świadomością, że zajście naraża człowieka na niebezpieczeństwo utraty życia, uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, w pobiciu – występują co najmniej 2 osoby, z których jedna broni się a druga atakuje.

Przez udział w bójce rozumie się również uczestnictwo w niej w postaci zachęcania słownego lub stwarzania warunków do rozwinięcia bójki np. zgaszenia światła, przetrzymywanie ofiary w pomieszczeniu zamkniętym.

Doprowadzenie małoletniego poniżej 15 lat do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej; zgoda małoletniego nie ma znaczenia dla istoty czynu).

⁸⁹ Ibidem, załącznik nr 19.

Znęcanie się – bicie, grożenie, znieważanie, niszczenie mienia, odmawianie pomocy czy leczenia osoby chorej a czynności te są popełniane świadomie i rozciągnięte w czasie lub jednorazowe, ale intensywne.

Kradzież, przywłaszczenie, wymuszenie.

Oszustwo.

Naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza państwowego.

Podrabianie dokumentów.

Wywieranie wpływu na świadka – groźba lub przemoc użyta wobec świadka w celu skłonienia go do cofnięcia skargi lub wpłynięcia na złożone zeznania.

Nie zawiadomienie o przestępstwie – szkoła jako instytucja⁹⁰.

OBOWIĄZKI SZKOŁY:

1. Nauczyciel, każdy inny pracownik szkoły, uczeń ma obowiązek zgłosić zdarzenie dyrektorowi szkoły lub pedagogowi.
2. Osoba przyjmująca powinna zapewnić zgłaszającemu dyskrecję, poprzez wysłuchanie go bez świadków, przy drzwiach zamkniętych, odnotować godzinę zgłoszenia oraz zapytać o przyczynę ewentualnej zwłoki w podaniu tej informacji.
3. W miarę potrzeby zapewnić pomoc lekarską pokrzywdzonym.
4. Sprawdzić w dostępny sposób wiarygodność informacji:
 - a – jeżeli uczeń podaje świadków, to w rozmowie z jak najmniejszą ilością osób uwia-rygodnić informację
 - b – sprawdzić czy zdarzenie miało miejsce na terenie szkoły i w trakcie zajęć lekcyj-nych
 - c – w rozmowie z pokrzywdzonym ustalić liczbę sprawców i zapisać ich dane personal-ne
 - d – nie nagłaśniać zdarzenia
5. O ile jest to konieczne i możliwe zatrzymać sprawcę i ofiarę do momentu przybycia policji (dot. zakończenia zajęć, próby ucieczki). Zawiadomić rodziców.
 - a – odizolować ofiarę od sprawcy
 - b – jeśli sprawców jest kilku umieścić ich w oddzielnych pomieszczeniach
 - c – udzielić wsparcia psychologicznego pokrzywdzonym jeśli sytuacja tego wymaga.
6. Zabezpieczyć rzeczy pochodzące z przestępstwa.
7. Zawiadomić rodziców.
8. Zawiadomić: policję, sąd, organ prowadzący, Kurato-rium Oświaty, wizytatora.

⁹⁰ Nie zawiadomienie o przestępstwie też jest przestępstwem, które może być różnie zinterpretowane – jako zaniechanie czynności prawem nakazanych, jako celowe utajnianie przestępstwa, jako współpraca w jego popełnieniu i in.

Bibliografia

Opracowania (w tym dostępne w Internecie):

- Bechowska-Gebhardt A., Stalewski T., *Mobbing. Patologia zarządzania personelem*, Warszawa 2004.
- Blicharz J., *Problem mobbingu jako formy wykluczenia społecznego i prawnego*, Wrocław 2014.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2005.
- Góral R., *Kodeks Karny. Praktyczny komentarz. Stan prawny na 1 marca 2007 r.*, Warszawa 2007.
- Grabowska B., *Psychoterror w pracy. Jak zapobiegać i sobie radzić z mobbingiem*, Gdańsk 2003.
- Internetowa Encyklopedia Prawna, hasło: *nawiazka*, <https://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/hasla/334537,nawiazka.html> (16 V 2019).
- Jagielski J., *Status prawny dyrektora szkoły (ekspertyza prawna)*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, brmw, <http://www.edukacja.powiatbrzeski.pl/files/files/status%20prawny%20dyrektora%20szkoly.pdf> (27 IV 2019).
- Jedlecka W., *Formy i rodzaje przemocy*, w: *Przemoc w prawie i polityce*, seria wydawnicza: „Wrocławskie Studia Erazmiańskie”, z. XI, red. M. Sadowski, A. Spychała, K. Sadowa, czasopismo naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017.
- Kalisz I., *Oszustwo – art. 286 kk*, internetowy blog adwokata: <http://sprawykarne.biz.pl/oszustwo-art-286-kk/> (13 V 2019).
- Kłak S., *Opinia prawna: nauczyciel jako funkcjonariusz publiczny*, Rzeszów, 10 VII 2017, http://www.podkarpacie.znp.edu.pl/images/opinia_prawna_nauczyciel_jako_funkcjonariusz_publiczny.doc (9 V 2019).
- *Kodeks karny. Komentarz*, 6. wyd., red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2019.
- Molińska A., *Kontrowersje wokół pojęcia funkcjonariusza publicznego w polskim prawie karnym*, „Państwo i Prawo”, 2010, nr 10.
- Radwan A., *Nauczycieli przed agresją uczniów nie bronią ani przepisy, ani dyrektorzy*, Gazeta Prawna, artykuł opublikowano 12 IV 2012, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/609492,nauczycieli-przed-agresja-uczniow-nie-bronia-ani-przepisy-ani-dyrektorzy.html> (19 V 2019).
- Sławiński S., *Status zawodowy nauczyciela. Analiza prawna*, Warszawa 2012.
- *Słownik języka polskiego PWN*, wersja internetowa, hasło: *wyludzenie*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/wy%C5%82udzenie.html> (13 V 2019).
- *Uregulowania prawne dotyczące przemocy w rodzinie na tle wybranych rozwiązań legislacyjnych*, oprac. J. Tracz-Drał, wyd. Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Dział Analiz i Opracowań Tematycznych, seria: *Opracowania tematyczne OT-570*, Warszawa 2009, <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/68/plik/ot-570.pdf> (14 V 2019).
- Wojtasik L., *Zarys psychologii propagandy*, Warszawa 1973.
- *Zachowania przeciw nauczycielowi*, red. Z. Barciński, seria wydawnicza: *Interwencja wychowawcza w szkole*, Lublin 2013.
- Zieliński Z., *Logika praktyczna*, Warszawa 2019.

Akty normatywne (w tym wewnętrzne):

- *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, podpisana w Nicei 7 XII 2000 r. oraz w Lizbonie 12 XII 2007 r., Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2010/C, 83/02.
- *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Dz.U.RP, 1997, nr 78, poz. 483.
- *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. z późniejszymi zmianami*, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, 1993, nr 61, poz. 284.

- *Konwencja o Prawach Dziecka* przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U.RP, 1991, nr 120, poz. 526.
- *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych* otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 16 grudnia 1966 r., Dz.U.RP, 1977, nr 38, poz. 167.
- *Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny*, Dz.U.PRL, 1964, nr 16, poz. 93. Tekst ujednolicony ogłoszony na mocy *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks cywilny*, Dz.U.RP, 2019, poz. 1145.
- *Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka*, Dz.U.RP, 2000, nr 6, poz. 69. Tekst ujednolicony ogłoszony na mocy *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 listopada 2015 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka*, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.RP), 2015, poz. 2086.
- *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, Dz.U.RP, 1991, nr 95, poz. 425. Tekst ujednolicony ogłoszony na mocy *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty*, Dz.U.RP, 2019, poz. 1481.
- *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz.U.PRL, 1964, nr 9, poz. 59. Tekst ujednolicony ogłoszony na mocy *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 9 marca 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz.U.RP, 2017, poz. 682.
- *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 217 A (III) przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 r.
- *Procedura postępowania w przypadku stwierdzenia naruszenia godności nauczyciela lub innego pracownika szkoły w Szkole Podstawowej nr 1 im. Armii Krajowej w Gostyninie*, <http://www.sp1gostynin.edu.pl/images/stories/RJ/2016-17/procedury/12.pdf> (18 V 2019).
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 lutego 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy szkół publicznych*, Dz.U.RP, 2019, poz. 372.
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych*, Dz.U.RP, 2019, poz. 373.
- *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz jej stosowania*, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.RP), 2010, nr 82, poz. 537.
- *Statut Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 13 w Tarnowskich Górach*, <https://sp13.tgory.pl/wp-content/uploads/2021/02/Statut.pdf> (3 XI 2021).
- *Ustawa o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, Dz.U.RP, nr 80, poz. 542.
- *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*, Dz.U.RP, 2017, poz. 59.
- *Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy*, tekst ujednolicony w formie załącznika do *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks pracy*, Dz.U.RP, 2018, poz. 917.
- *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, 1982, nr 35, poz. 228. Tekst ujednolicony uwzględniający późniejsze poprawki jako *Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Dz.U.RP, 2018, poz. 969.
- *Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela*, Dz.U.RP, 1982, nr 3, poz. 19. Tekst ujednolicony ogłoszony na mocy *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Karta Nauczyciela*, Dz.U.RP, 2018, poz. 967.
- *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Karny*, Dz.U.RP, 1997, nr 88, poz. 553. Obecnie obowiązujący tekst ujednolicony zawiera *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej z 20 lipca 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks karny*, Dz.U.RP, 2018, poz. 1600.
- *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego*, Dz.U.RP, 1997, nr 89, poz. 555.

- *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, tekst jednolity jako załącznik do *Obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 lipca 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty*, Dz.U.RP, 2018, poz. 1457.
- *Zarządzenie nr 02/01/20 Dyrektora Technikum Kształcenia Zawodowego nr 1 w Sochaczewie z dnia 30 stycznia 2017 roku w sprawie przyjęcia procedur postępowania w sytuacjach zagrożenia*, https://zskz.com.pl/wp-content/uploads/2017/01/zarzadzenie_2_2017.pdf (19 V 2019).

Orzecznictwo sądowe

- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 8 VII 2015 r., sygn. I OSK 1530/14.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 17 V 1917 r., sygn. III KK 477/16.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z 21 VIII 2015 r., sygn. IV Ka 760/15.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Jeleniej Górze z 11 I 2016 r., sygn. II K 558/15.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Legionowie z 5 XII 2017 r., sygn. II K 367/17.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Lipnie z 9 IX 2016 r., sygn. II K 201/16.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 21 IV 2019 r., sygn. II SA/Po 158/16.

Informacja o autorze:

Dr Janusz Pfaff - nauczyciel dyplomowany z bogatym doświadczeniem zawodowym, historyk, absolwent wielu studiów podyplomowych i kursów kwalifikacyjnych, m.in. z zakresu administracji publicznej, zarządzania w oświacie i in. Autor publikacji naukowych i popularnonaukowych z zakresu historii, prawa i ekonomii.

ISBN: 978-83-924610-0-5